

Az emberi jogok, az emberi méltóság és az alkotmányos rend védelme a magyar médiaszabályozásban

KOLTAY ANDRÁS*

„A k... anyádat médiahatóság, ez jellemző rátok, rengeteg szöveg annak érdekében, hogy a lényeg eltakarjátok, ó, hogy menjetek kőbányába követ törni, de mindnyájan!”

(A szerző – jelen tanulmánnyal azonos tárgyban született – blogbejegyzése utáni komment a *mediatanacs.blog.hu-n*)

1. Az emberi méltóság jogi fogalmáról

Az ember létezése és méltósága mint maga az emberi egység, valójában nem is jog. Az emberi lényeg a jog számára tulajdonképpen hozzáférhetetlen. Az emberi jogok katalógusában és a modern alkotmányokban az emberi élet és méltóság ezért elsősorban mint a jogok forrásai, mint jogon kívüli értékek szerepelnek, amelyek sérthetetlenek. E sérthetetlen értékek tiszteletben tartásáról és védelméről kell a jognak gondoskodnia.¹

Az emberi méltóság az Alkotmánybíróság értelmezésében a személyiségi jogok „anyajoga”, így valamennyi más, konkrét személyiségi jognak az eredője [8/1990. (IV. 23.) AB határozat]. Az emberi méltóság kiemelkedő érték, a jog számára megközelíthetetlen és hozzáférhetetlen. Definiálni, valamennyi részelemét összefoglalni, lényegét megragadni a jog technikai értelemben nem tudja, védelmét ellenben a kimerítő meghatározás hiányában is biztosíthatja.

A jog tartalmának körülírásakor az Alkotmánybíróság filozófiájának hátterét a *keresztény természetjog* világnézete és a *kanti morálfilozófia* adja. Az Alkotmánybíróság *monista emberfelfogása* és az „*oszthatatlansági doktrína*” mögött a keresztény világnézet azon felfogása áll, miszerint az ember Isten képmása, személyes szellemi lelke Isten egyedi teremtő műve.

„Az emberi méltóság minden tárgyi jog megalkotásánál és alkalmazásánál a legfőbb *alkotmányos vezérlő elv*, az alkotmányos alapjogok, értékek és kötelezettségek rendszerének a tényleges alapja” [37/2011. (V. 10.) AB határozat].

Az emberi méltósághoz való jog tehát az élethez való joggal egységben minden más alapjog korlátozásának abszolút határa, a *lényeges tartalom* belül az *érinthatetlen lényeg*. A lényeges tartalom fogalmát az Alkotmánybíróság összekapcsolta az emberi méltóság fogalmával, mintegy abszolút határt létrehozva az alapjog-korlátozás alkotmányosságának megítélése tekintetében [23/1990. (X. 31.) AB határozat]. Az emberi méltósághoz való jog és az alapjogok lényeges tartalmának össze-

* Egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, az NMHH Médiatechnikai Osztályának tagja. E-mail: koltay.andras@jak.ppke.hu. A szerző köszöni Török Bernát alapos lektori észrevételeit, és Szikora Tamásnak a hatósági gyakorlat feltárása érdekében végzett kutatómunkáját.

¹ 23/1990. (X. 31.) AB határozat, Lábady Tamás és Tersztyánszky Ödön párhuzamos véleménye.

kapcsolása nyilvánvalóvá tette, hogy az Alkotmánybíróság az alapjogi rendszert mint értékrendszert veszi figyelembe. Abból az elvi megfontolásból indult ki, hogy az Alkotmány alapjogi rendszere nem szétszórt vagy különálló jogok összessége, hanem egy egységes egész, amelynek alapja és forrása az emberi méltósághoz való jog. Végső soron minden jog visszavezethető rá, belőle további jogok is levezethetők. Tehát az alapjogok egymást átszövik, egymást feltételezik, de bármilyen alapjogról legyen szó, korlátozásuknak van egy abszolút határa.²

Az emberi méltóság jogának egyik funkciója az autonómia biztosítása, hiszen az emberi méltóság: „az egyéni önrendelkezésnek egy mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva (...) az ember alany maradhat, és nem válik eszközzé vagy tárggyá.” [8/1990. (IV. 23.) AB határozat].

A jog másik funkciója az egyenlőség biztosítása, azáltal, hogy a méltóság mindenkit egyenlően megillet. Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint az anyajogjellegből az is következik, hogy az emberi méltóság:

„olyan szubszidiárius alapjog, amelyet mind az Alkotmánybíróság, mind a bíróságok minden esetben felhívhatnak az egyén autonómiájának védelmére, ha az adott tényállásra a konkrét, nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható” [8/1990. (IV. 23.) AB határozat].

Az emberi méltóság csak az élethez való joggal összefüggésben, azzal egységet képezve korlátozhatatlan (lásd a halálbüntetés, abortusz, eutanázia kérdéseit), ha attól elválik, az egyes, belőle származó részjogosítványok már korlátozhatóak.

2. Az emberi méltóság védelme és a sajtószabadság Európában

Az emberi méltóság védelme nem pusztán a közös európai médiaszabályozás, hanem a közös európai jogrend egyik alapja.³ McCrudden szerint az emberi méltóság fogalma jogrendszerrel jogrendszerre változik, olykor még egy adott jogrendszeren belül is mást és mást jelenthet, de ettől még az emberi méltóságnak kiemelt jelentősége van az emberi jogokat érintő ügyek eldöntésekor.⁴

Az emberi méltóság védelmét a televíziós médiaszolgáltatásokban előírja az Európa Tanács televíziós egyezménye: „[a] szolgáltatott műsoroknak formai és tartalmi szempontból egyaránt tiszteletben kell tartaniuk az emberi méltóságot és mások alapvető jogait”.⁵ Az emberi méltóság védelme közös európai médiaszabályozásban ezen felül elsősorban a gyűlöletbeszéd audiovizuális médiaszolgáltatásokban érvényesülő tilalma formájában jelenik meg.⁶ Az audiovizuális szolgáltatásokra és az

² BALOGH Zsolt: Alapjogi tesztek az Alkotmánybíróság gyakorlatában. In HALMAI Gábor (szerk.): *A megtalált Alkotmány? A magyar alapjogi bíráskodás első kilenc éve*. Budapest, Indok, 2000. 124.

³ Perty KELLER: *European and International Media Law. Liberal Democracy, Trade and the New Media*. Oxford University Press, 2011. 135-139.

⁴ Christopher MCCRUDDEN: Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. *European Journal of International Law*, Vol. 19. No. 4. 655-724.

⁵ A határokat átlépő televíziózásról szóló, Strasbourgban, 1989. május 5-én kelt európai egyezmény, kihirdetve az 1998. évi XLIX. törvénnyel, 7. cikk (1) bek.

⁶ Directive 2010/13/EU on audiovisual media services, art. 6. L. bővebben Tarlach MCGONAGLE: Safeguarding Human Dignity in the European Audiovisual Sector. *IRIS Plus, Legal Observations of the European Audiovisual Observatory*, Issue 2007/6.

internetre vonatkozóan az Európai Parlament és a Tanács egy ajánlást is megfogalmazott az emberi méltóság hatékonyabb védelmének érdekében.⁷

Az emberi méltóság védelme számos európai ország médiaszabályozásában szerepel (Franciaország, Luxemburg, Olaszország, Portugália, Szlovákia, Szlovénia, Ciprus, Románia, Csehország, Görögország, Spanyolország). E szabályozásokra jellemző, hogy az emberi méltóság védelmét a jó hírnév és a becsület megsértésének alternatívájaként vagy azokkal azonos, esetleg a szabályozásban azok mellett szereplő rendelkezésként tartalmazzák. Eltérő úton járnak tehát, mint a magyar szabályozás, amely az általános személyiségvédelmen keresztül (polgári és büntető törvénykönyv) rendezi a médiában elkövetett személyiség-sértések kérdését is, és a személyiségi jogok védelmét nem emeli be a médiaszabályozásba. Ez azt is jelenti, hogy ezekben az államokban a méltóság (jó hírnév, becsület) megsértése esetén médiahatósági eljárás indulhat.⁸

Egy másik megoldás – amellyel az Smtv.⁹ 14. § (2) bekezdésében a magyar médiaszabályozás is él –, amikor konkrét, az emberi méltóságot sértő tényállásokat tilt a törvény.¹⁰

Az európai államok szabályozása színes képet mutat, és ismeretükben – valamint a magyar médiaszabályozás körüli viták tudatában – állítható, hogy a magyar szabályozás és gyakorlat sajátos és bizonyos tekintetben egyedülálló megoldása európai szintű tanulságokat is hordozhat.

3. A sajtószabadság és az emberi méltóság védelmének ütközései a magyar jogrendszerben

Alapvető kérdés, hogy az emberi méltóság milyen módon és mértékben lehet a sajtószabadság korlátja. A két, az alapjogi hierarchiában egyaránt magasan álló jog ütközése nehezen feloldható ellentétet jelent. Tekintettel arra, hogy hasonló 'erejű' jogokról van szó, előzetes vélelmet a konkrét tényállás ismerete nélkül egyik 'elsőbbsége' mellett sem lehet felállítani.

A sajtószabadság korlátként jelentkező szabályok (függetlenül attól, hogy közvetlenül a médiaszabályozásban szerepelnek-e, vagy más törvényekben, mint például a Ptk. vagy a Btk.) nagyobb

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2006/952/EC sz. ajánlása a kiskorúak és az emberi méltóság védelméről és a válaszadás jogáról az európai audiovizuális és on-line információs szolgáltatási ipar versenyképességével összefüggésben, 2006. december 20.

⁸ A médiaszolgáltatások vonatkozásában így rendelkezik a francia (Freedom of Communication Act no. 86-1067, 1. cikk), luxemburgi [act of 27 July 1991 on Electronic Media, 1. cikk, (2) bek. c) pont], olasz (Legislative Decree 31 July 2005, no. 177; Audiovisual Media and Radio Services Code, 3-4. §), portugál (Law no. 27/2007 of July 30; Television and On-Demand Audiovisual Services Law, 27. §, Law no. 54/2010 of December 24; Radio Law, 30. és 32. §), szlovák (Act no. 308/2000 Coll. on Broadcasting and Retransmission, 19. cikk), szlovén (Media Act no 35/2001, 6. cikk), ciprusi (Radio and Television Stations Law of 1998, 33. § (1) bek.) és román (Law no. 504/July 11th, 2002; Audiovisual Law, 9. cikk) törvény, a sajtótermékek tekintetében pedig az olasz (uo.) és a szlovén (uo.) szabályozás. (A külföldi jogszabályok címét minden esetben angolul adjuk meg.)

⁹ A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény.

¹⁰ A magyarhoz hasonlóan tiltja a kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek bemutatását a cseh (Act no. 231/2001 Coll., on the operation of radio and television broadcasting, 32. §) és a portugál szabályozás (Law no. 1/99; Journalists' Statute), utóbbi pedig a gyermekek méltóságsértő bemutatását is tiltja (uo., 14. cikk). Tilos az emberi méltóság megsértése a reklámokban a cseh (Act no. 40/1995 Coll., on the regulation of advertising, 2. §), a görög (Law 2328/1995 "Legal regime of private television and local radio broadcasters, regulation of relevant market and other provisions", 3. cikk) és a spanyol (General Audiovisual Law 7/2010, 57. §) médiaszabályozás alapján.

része az emberi méltóság anyajogából levezethető. Az egyenlő emberi méltóságot támadó gyűlöletbeszéd tilalma, a nevesített személyiségi jogok (képmás, hangfelvétel, személyes adatok védelme, jó hírnév, becsület stb.), a gyermekek védelme, de még akár a kereskedelmi közlemények korlátozása is az emberi méltóság elismeréséből fakadnak.

Ugyanakkor az emberi méltóság nemcsak eredője más jogoknak, hanem 'saját nevé' is a jogrendszerben megjelenő alap- és személyiségi jog. Maradva a szólás- és a sajtószabadság szempontjából közvetlenül releváns rendelkezéseknél, a Ptk. 76. §-a szól az emberi méltóság polgári jogi védelméről, az Smtv. 14. §-a pedig kifejezetten a médiaszolgáltatások vonatkozásában tiltja az emberi méltóság megsértését.

A büntető- és a polgári bírói gyakorlatot áttekintve azt láthatjuk, hogy a Btk. és a Ptk. értelmezésekor a jogalkalmazás nem képes sajátos, önálló jelentést adni az emberi méltóság jogának.

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikk 2. bekezdése a szólás- és sajtószabadság megengedett korlátjaként ismeri el a jó hírnév védelmét:

„[e] kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járó szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vehető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban (...) mások jó hírneve vagy jogai védelme (...) céljából”.

A jó hírnév, becsület, emberi méltóság egymástól elválasztható személyiségi jogok, melyek egymással szoros kapcsolatban állnak. Az emberi méltóság az Alkotmánybíróság értelmezésében a személyiségi jogok „anyajoga” [8/1990. (IV. 23.) AB határozat], így belőle ered a becsület és a jó hírnév joga is. A jó hírnév és a becsület a *személyről kialakult társadalmi értékítéletet védi*. A Ptk. 78. §-a a jó hírnév megsértése körében kiemeli a *más személyt sértő, valótlan tények állítását, híresztelését, vagy a valós tények hamis színben való feltüntetését*, a becsülethez és az emberi méltósághoz fűződő jogot pedig éppen csak megemlíti (76. §). Nem szükséges tehát a sérelemhez, hogy 'a társadalom' legalább egy bizonyos részében ténylegesen is romoljon az illető megítélése, a sérelmes tények közzététele és kifejezések használata elegendő. A jó hírnév megsértését megalapozza az, ha a valótlan tényállítás alkalmas az érintett személy hátrányos társadalmi megítélésének kiváltására (BH2010. 294). Jó hírnevet valótlan vagy hamis színben feltüntetett valós tény állításával, illetve valótlan tényen alapuló véleményközléssel lehet megsérteni, a polgári jogi becsületsértésre pedig csak a véleményközlések alkalmasak.

A Btk. 179. §-a alapján bármely, a *becsület csorbítására alkalmas tény* közzététele megalapozhatja a *rágalmazás* bűncselekményének elkövetését, a 180. § pedig – bizonyos egyéb feltételek mellett – a *becsület csorbítására alkalmas kifejezések használatát* tiltja (a becsületsértés vétsége). Rágalmazás tehát csak tényállítással, becsületsértés pedig véleményközléssel követhető el.

A *becsület* nehezen megragadható fogalom a jog számára, alkalmatlan az általánosításra, a személyiség egyéni, belső értékeire vonatkozik. A büntetőjogi szóhasználatban a becsület és a jó hírnév fogalmait olykor egymás megfelelőjeként alkalmazzák: „...[a becsület] a személyről a környezetében, illetve a társadalomban kialakult kedvező értékítélet”.¹¹

A köznyelvi jelentésük szerint a hírnév inkább a személy mások általi értékelését jelenti, míg a becsület a személyiség *immanens*, a jog számára nehezen megragadható lényegét óvja. A Btk.

¹¹ JAKUCS Tamás (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv magyarázata*. Budapest, Kjk–Kerszöv, 2004. 179.

179. §-ában a hírnév és a becsület védelme összemosódik, a Ptk. pedig nem követeli meg a becsületsértés megállapításához azt, hogy a sértett személy megítélése valóban csökkenjen a társadalom bármely tagjának szemében: a „mást sértő” kifejezés ugyan természetesen nem a sérelmet szenvedett fél saját érzékenységi fokához igazodik, és objektíve *alkalmasnak* kell lennie a külső megítélés megromlására, azonban ezen *eredmény* elérése a jogsértés megállapításának sem a polgári, sem a büntetőjogban nem követelménye. Az sem szükséges a személyiségi jog megsértéséhez, hogy a jogsértést megelőzően az illetőnek valóban „jó” hírneve – kedvező külső megítélése – legyen, a valótlan (és sérelmes) vagy becsületsértő tények közreadása elegendő. Tehát akár a lehető legrosszabb megítélésű személy is élhet „jó hírnevét” védő jogával (a 2002-es móri gyilkossággal először tévesen „összefüggésbe hozott személy” – maga is gyakorlott bűnöző, és emberölésért is elítélték már – nem vagyoni kártérítést kapott a nyomozóhatóságtól, mert az „azt a hamis látszatot keltette”, hogy az illetőt a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítja – BH2005. 426.).

Fontos megjegyezni, hogy jó hírneve – mind a polgári, mind a büntetőjogban – jogi személynek, más jogalanynak is lehet, így a közhatalmat gyakorló vagy közfeladatot ellátó szervezetnek is (pl. BDT2008. 1860). Ugyanakkor a jogi személyek és más személyösszességek becsülethez való jogát csak a büntetőjogi gyakorlat ismeri el (pl. BH1992. 154. és Uj v. Hungary ügy, no. 23954/10, 2011. július 19-i ítélet). A polgári jogi gyakorlat azonban a becsület jogát kizárólag a természetes személyekhez köti, az emberi személyiség sajátosságaként azonosítja.

A hírnév- és becsületvédelem ‘társaságában’ nem nyílik tág tér az emberi méltóság mint személyiségi jog *közvetlen* alkalmazására. A büntetőjogi jogalkalmazói gyakorlat az emberi méltóságnak sajátos értelmezést ad: a méltóságot a becsület részeként említi, és gyalázkodó, lekicsinylő megnyilvánulásokat a becsülethez való jogon túl az emberi méltóság megsértéseként értékeli (BH1993. 139., BH1998. 412., EBH2000. 181., BH2001. 99., EBH2005. 1194.). A BH2000. 285. szerint például az emberi méltóság „az egyén tulajdonságairól, magatartásáról, személyes értékeiről kialakított társadalmi értékítéletet jelenti”, és „az emberi méltóság (...) annak az igénynek a kifejezője, hogy a személyt, az egyént a társadalomban kialakult kulturált érintkezési mód minimális követelményeinek megfelelően kezeljék”. Ez az állandósult bírói gyakorlat összemosza a hírnév, a becsület és az emberi méltóság fogalmát, és utóbbinak olyan szűkített értelmezését adja, amely nem választható el a becsülettől. Tekintettel azonban arra, hogy a Btk.-ban az emberi méltóság megsértése nem szerepel önálló tényállásként, ez súlyos gyakorlati következményekhez nem vezet.

A polgári peres ügyekben az emberi méltóság értelmezése már problematikusabb. A legtöbb döntés ugyanis egymás megfelelőiként értelmezi a becsület és az emberi méltóság jogait. Az emberi méltóság vonatkozásában így – a becsülethez hasonlóan – az „indokolatlanul bántó”, „megalázó”, „sértő”, „lealázó” kifejezéseket ítélik jogsértőnek (BH1997. 578., BH2000. 293., BH2002. 352., BDT2006. 1466.). A Pécsi Ítéltábla BDT2010. 2191. sz. döntése azonban – talán nem függetlenül attól, hogy a bíróság elnöke, Lábady Tamás korábban az Alkotmánybíróság bírója volt – felismeri, hogy az emberi méltóság és a becsület nem azonos tartalmú, és egy olyan tényállás alapján (a sajtóban engedély nélkül közölt fényképek, amelyek roma gyermekeket összefüggésbe hoztak a Magyar Gárda tüntetésével) állapította meg az emberi méltóság megsértését, amely feltehetően nem valósított meg becsületsértést. Szintén a Pécsi Ítéltábla állapította meg, hogy ha valakinek az arcképét egy meztelen női testhez montírozzák, és ezáltal azt a látszatot keltik, hogy a képen a felperes (egy iskolai tanárnő) látható, az a jó hírnévhez és a képmáshoz való jog megsértése mellett megvalósítja az emberi méltóság megsértését is (BDT2011. 2549.). Utóbbi döntések azt igazolják, hogy a Ptk.-ban önálló személyiségi jogként szereplő emberi méltóságnak valóban lehetséges önálló értelmezést adni, de a gyakorlat azt mutatja, hogy a többi személyiségi jogtól való elhatárolás mezsgyéje meglehetősen szűk.

Felmerültek továbbá értelmezési nehézségek azzal kapcsolatban is, hogy miként kell értelmezni az emberi méltóság védelmét a médiaszabályozás területén. Az emberi méltóság mint eszme és mint konkrét jog ugyanis a jogrendszer számos pontján felbukkan, és összetettségére tekintettel sokszor más és más jelentéssel ruházzák fel a különböző jogalkalmazó és jogértelmező szervek. Ettől az emberi méltóság jogi koncepciója még nem válik 'kaméleonná' vagy meghatározhatatlan gumifogalommal, sőt, ez a sokféle értelmezés egyenesen a lényegéből következik. Az emberi méltóság ugyanis minden alapvető jog és minden személyiségi jog közös eredője, ugyanakkor konkrét alkalmazásakor konkrét tartalommal kell felruházni; így megengedhető, sőt szükségeszerű az, ha az egyes jogszabályok vagy jogágak, jogterületek vonatkozásában önálló, de azon belül külön-külön következetes értelmezéssel használják a jogalkalmazók.

4. A médiaszabályozás (1996–2010)

Az 1996-tól 2011. január 1-ig hatályos Rttv.¹² 3. § (2) bekezdése kimondta, hogy „A műsorszolgáltató köteles tiszteletben tartani a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjét, tevékenysége nem sértheti az emberi jogokat...”. A szabály kizárólag a „műsorszolgáltatókra”, tehát a (hatályos törvény szóhasználatában) lineáris audiovizuális és rádiós médiaszolgáltatókra vonatkozott.

A rendelkezés alkotmányosságát az 46/2007. (VI. 27.) AB határozat vizsgálta, amely szerint az alkotmányos rend tiszteletben tartásának kötelezettsége a médiaszabályozásban alkotmányosan előírható. Az alkotmányos rend a médiaszabályozásban külön nem definiált, a jogrendszerben azonban egyértelműen azonosítható tartalommal bíró jogi kategória.

„Az alkotmányos intézmények feladata az Alkotmányban kialakított rend, vagyis az alkotmányos jogok tiszteletén alapuló parlamentáris demokrácia megőrzése és biztosítása. (...) A műsorszolgáltatónak, mint minden jogalanyt tiszteletben kell tartania az alkotmányos rendet, ezt a kötelezettségét nevesíti a Médiatörvény alapvető rendelkezése. Erre az alapvető rendelkezésre alapozva a Médiahatóság [ORTT] a Médiatörvény [Rttv.] 112. § (...) alapján, törvénysértés esetén szankciót állapíthat meg, amennyiben azt rendkívüli körülmények indokolják. Ilyen volna például, ha a műsorszolgáltató folyamatosan az alkotmányos rend alapját alkotó egyenlő emberi méltóságot semmibe vevő ideológiát hirdetve tevékenykedne. A Médiatörvény emberi jogok tiszteletben tartására vonatkozó szabályára tekintettel a Médiatörvény vonatkozó bekezdése alapján alkalmazott joghátrányoknak ilyen különleges esetben fontos szerepe lehet az alkotmányos alapstruktúrát tiszteletben nem tartó műsorszolgáltatók elleni fellépés során.”

Azaz az alkotmányos rend megsértése súlyos, a rend alapjait vagy egészét kétségbe vonó, sértő magatartás lehet, az Alkotmányban szereplő egyedi rendelkezés sérelme (pl. egyetlen emberi jog megsértése, vagy egy vitaműsorban az egykamarás parlament létjogosultságának kritikája) nem elegendő a jogsértés megállapításához.

Az Alkotmánybíróság a 46/2007. (VI. 27.) sz. határozatában vizsgálta az emberi jogok (azon belül az emberi méltóság) médiaszabályozásbeli védelmének alkotmányosságát is, és kimondta, hogy:

¹² A rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény.

„ha a műsorszolgáltató személyhez fűződő jogot sért, a jogsérelmet szenvedett személy dönt arról, hogy a jogsértést elkövető műsorszolgáltatóval szemben érvényesíti-e személyiségi jogait, például indít-e pert. A Médiatörvény [Rttv.] 112. § (1) bekezdése és 136. § (1) bekezdése e bírói út mellett közigazgatási eljárást intézményesít. Az ORTT – a Médiatörvény [Rttv.] 3. § (1) bekezdése alapján eljárva – e közigazgatási eljárásban nem az egyes jogalanyokat ért jogsérelmekről dönt. A Médiatörvény [Rttv.] 3. § (1) bekezdése alapelvei rendelkezés. Az ORTT ennek megfelelően a közigazgatási eljárás során annak megállapítására jogosult, hogy a műsorszolgáltató az emberi jogok tiszteletben tartásával tevékenykedik-e, és az egyes műsorainak témája, jellege, nézőpontja nem sérti-e az emberi jogokban megjelenő alapvető értéket”.

Az Alkotmánybíróság határozatában szereplő „emberi jogokban megjelenő alapvető érték” kifejezés többféleképpen értelmezhető. Nem világos, hogy ez alapján bármely emberi jog mögött álló bármely érték (megalapozás) okot adhat-e a hatósági eljárásra, és tisztázatlan, hogy mit tekintünk az emberi jogok mögött álló értékeknek, illetve, hogy ezek bekerülhetnek-e a jogalkalmazói gyakorlatba. Az idézett szöveg feltehetően arra kívánt utalni, hogy a médiaszabályozás számára az emberi jogok „intézményének” védelme a feladat, tehát a társadalom számára elengedhetetlenül fontos intézményt védi, és nem a megsértett emberi jogok nyomán konkrét sérelmet szenvedett egyént.

Az Alkotmánybíróság az önrendelkezési jog vonatkozásában e döntésében azt is kimondta, hogy:

„fontos tartalmi eleme – egyebek között – az egyén joga arra, hogy az igény állapotába került alanyi jogait a különböző állami szervek, így a bíróság előtt is érvényesítse. Az önrendelkezési jog azonban, mint általános cselekvési szabadsághoz való jog, a jogérvényesítéstől való tartózkodás, a nem cselekvés jogát is magában foglalja. Mivel ez a jog az egyén autonómiájának védelmére szolgál, általában mindenkinek szabadságában áll eldönteni, hogy jogai és törvényes érdekei védelmére nyitva álló és alkotmányosan biztosított hatósági igényérvényesítési utat igénybe veszi-e, vagy attól tartózkodik” [1/1994. (I. 7.) AB határozat].

Az önrendelkezési jog tehát azt a jogot is magában foglalja, hogy valaki jogsérelem esetén ne vegyen igénybe bírói utat, illetve jogait más módon ne érvényesítse. „Ha a műsorszolgáltató személyhez fűződő jogot sért, a jogsérelmet szenvedett személy dönt arról, hogy a jogsértést elkövető műsorszolgáltatóval szemben érvényesíti személyiségi jogait (...)”

Az Alkotmánybíróság határozatában foglaltak alapján tehát megállapítható, hogy a médiaszabályozásban van alkotmányos lehetőség az emberi méltóság védelmére, azonban ezen eljárások során az alapjogi sérelem bekövetkeztét csak azt mintegy „alanytalanná téve” ítélni meg. Megítélésünk szerint az Alkotmánybíróság határozata – arra figyelemmel, hogy a médiaszabályozás a közönséget, és nem közvetlenül a médiatartalmak által érintett személy(ek)e)t védi – úgy értelmezhető megfelelően, hogy a jogsértések esetén a jogalkalmazónak ketté kell tudnia választani a kizárólag az egyéni jog, valamint az emberi jogok (emberi méltóság) intézményes tartalmának sérelmét megvalósító eseteket, és – a köz érdekében fellépve – utóbbiak védelmében járhat csak el.

5. A médiaszabályozás (2011–)

A médiaszabályozás 2011. január 1-i hatállyal alapjaiban is megváltozott, így lehetőség nyílt a korábbi szabályozás alkalmazása során már felmerült, de mindeztidig megnyugtató módon nem rendezett kérdések újbóli megválaszolására is. Az Smtv. tárgyi hatálya már kiterjed a lekérhető médiaszolgál-

tatásokra, valamint a nyomtatott és internetes sajtótermékekre is. A tárgyi hatályon túlmenően a rendelkezés tartalma is alaposan megváltozott. A 14. § eredeti szövege a következőképpen rendelkezett: „(1) A médiatartalom-szolgáltatónak az általa közzétett médiatartalmakban, illetve azok készítése során tiszteletben kell tartania az emberi méltóságot. (2) Tilos a megalázó, kiszolgáltató helyzetben lévő személyek médiatartalmában történő, öncélú és sérelmes bemutatása”. A 16. § pedig kimondta, hogy „A médiatartalom-szolgáltató köteles tiszteletben tartani az alkotmányos rendet, tevékenysége során nem sértheti az emberi jogokat”. A szövegben tehát a korábbi szabályozáshoz hasonlóan szerepelt az alkotmányos rend és az emberi jogok védelme, de külön tényállásban szerepelt az emberi méltóság védelme, azon belül pedig egy újabb, speciális tényállás az emberi méltóság megsértésének konkrét esetéről szólt (a megalázó, kiszolgáltató helyzetben lévők védelmében).

Fontos változás volt a 2011-ben hatályba lépett szabályozásban, hogy a műsorszámok készítésekor történt méltóságsértések is tiltottá váltak. (Az erre irányuló korábbi ORTT¹³ határozatokat a bíróság a felülvizsgálat során a korábbi szabályozásra tekintettel rendszerint megsemmisítette; a testület pl. a 113/2002. (I. 10.) sz. határozatában a „Bár” című műsorszám szereplőivel kötött magánjogi szerződések tartalmát kifogásolta, amelyek – álláspontja szerint – a résztvevők alapvető és személyhez fűződő jogait sértették. A jogerős bírósági ítélet kimondta, hogy a műsorszolgáltató és a szereplők között létrejött szerződések tartalmának vizsgálatára a hatóság nem jogosult. Szintén a műsorszolgáltató műsorkészítési gyakorlatának sérelmes volta miatt állapította meg az ORTT az Rttv. 3. § (2) bekezdés sérelmét a 697/2005. (IV. 20.) sz. határozatában, amely döntésében a „Mónika show” című műsorszámmal kapcsolatos szerződések tartalma miatt szankcionálta a műsorszolgáltatót. A bíróság azonban azt az álláspontot erősítette meg, amely szerint a médiatörvény alapján nem vizsgálható sem a műsorkészítés folyamata, sem a műsorszám utóélete; a hatóság kizárólag a műsorszámban látottak és elhangzottak alapján állapíthatja meg az emberi jogok sérelmét.)

Az Smtv. tehát eredeti állapotában lehetővé tette azt, hogy a műsorkészítés során elkövetett méltóságsértések esetében is el lehessen járni. Azon műsorszámok esetében, amelyek szereplőit szerződésben – beleegyezésükkel, de kétséges körülmények között – ‘megfosztják’ a későbbi jogérvényesítés, jogorvoslat lehetőségétől, vagy amelyeknél – szintén szerződésben – kizárják az elkészített felvétel közlésének megakadályozását (még akkor is, ha a közzététel egyértelműen sérelmes a szerződő félre nézve, és a közzétételhez történt hozzájárulás visszavonása nem okozna a médiaszolgáltató számára aránytalan sérelmet), megnyílt a hatósági eljárás lehetősége. (Megjegyzendő, hogy a közzétételhez történt hozzájárulás visszavonása tekintetében elsősorban az Smtv. 15. §-át kellett volna alkalmazni.) A hatóság e jogszabályi eszközzel nem élt, a 165/2011. (XII. 20.) AB határozat nyomán szükségessé vált törvénymódosítás során pedig – az AB döntéséből nem kötelezően következően – ez a rendelkezés 2012. június 19-i hatállyal kikerült a törvény szövegéből. Ennek feltehető indoka az volt, hogy az AB az emberi méltóság megsértésének tilalmát a mediaszolgáltatások vonatkozásában azok társadalomra gyakorolt jelentős mértékű hatása miatt tartotta alkotmányos rendelkezésnek, azaz a testület szerint a mediaszolgáltatásokban közzétett médiatartalom korlátozása megengedett, és nem annak készítési módja, vagy a készítés folyamata során tanúsított magatartás, erre pedig a jogalkotó figyelemmel volt, és módosította az érintett rendelkezést (annak ellenére, hogy az AB konkrétan e kérdéssel döntésében nem foglalkozott).

¹³ Országos Rádió és Televízió Testület (a korábbi médiahatóság, amely 1996 és 2010 között működött).

Az emberi méltóság védelme kapcsán a jogalkalmazásnak a jogalkotó eredeti szándéka szerint egységes, koherens álláspontra kellett volna helyezkednie, amely a hatósági ügyben szereplő adott médium jellegétől független.

Az új szabályozás azért állapított meg – differenciált, de egyes elemeit tekintve általánosan előírt – kötelezettségeket a médiapiac valamennyi szereplőjére (médiaszolgáltatásokra és sajtótermékekre) nézve, mert ezáltal kívánja védeni a sajtón és a médián keresztül lefolytatott 'köztanácskozásokat', közösségi vitákat; a szabályozás logikája alapján 'működőképes' (értsd: érdemi vitára alkalmas, mások jogait és szabadságát tiszteletben tartó) közösségi fórum csak bizonyos minimumszabályok betartása révén válhat a sajtóból. Az általános véleményszabadságnak is vannak olyan korlátai, amelyek a nyílt közösségi vitát, egyben mások jogait védik (és csak keveseknek jut eszébe, hogy a véleményszabadság biztosításának állami kötelezettségéből következne pl. a személyiségvédelmi szabályok vagy a közösség elleni izgatás büncselekményének alkotmányellenessége). A köztanácskozás a médiapiac bármely szereplője által kínált felületen folyhat, az alapvető szabályokat mindenki számára elő lehet írni, hiszen a közösségi fórum 'működőképességének' biztosításához fűződő érdek függetlenné válhat attól, hogy éppen hányan használják az adott fórumot, illetve az ott közzétett tartalmak milyen hatással vannak rájuk.

Az alkotmányos rend védelmére és a gyűlöletbeszéd (a közösségekkel szembeni gyűlöletkeltés és kirekesztés) tilalmára vonatkozó kötelezettség a 165/2011. (XII. 20.) AB határozat értelmében alkotmányos szabályok, és a sajtótermékekre nézve is előírhatók. A testület a két szabályt hasonló megközelítésből ítélte alkotmányosnak, tekintettel arra, hogy azon közlések, amelyek megsértik ezen előírásokat, az alkotmányos rend és a demokrácia alapértékeit vonják kétségbe.

„Fogalmilag kizárt a demokratikus közvélemény kiépítésének, fenntartásának eszközeként az olyan médiatartalom, amely tagadja a demokrácia intézményes, alapvető jogokhoz kapcsolódó alapértékeit. Nem szolgálja a demokratikus véleményképzést és döntéshozatalt az olyan médiatartalom, amely a demokrácia értékeivel ellentétes nézeteket hirdet” (Indokolás, IV. 2. 2. 1. pont).

Amíg itt, a 2011-es határozatban a 'demokratikus alapértékek tagadása', a már idézett 46/2007. (VI. 27.) AB határozatban az „alkotmányos alapstruktúra tiszteletben nem tartása” esetén tekinti elképzelhetőnek a testület a médiahatósági fellépést, a későbbi döntésben már valamennyi médiummal szemben. Ez szükségszerűen súlyos antidemokratikus magatartást feltételezne a médiatartalom-szolgáltató részéről, az emberi jogok, a demokratikus társadalmi rend alapvetéseinek (pl. szabad választások, hatalommegosztás) tagadását, és nem korlátozza az egyes alkotmányos intézményekről folytatott közéleti vitát. Az Alkotmánybíróság 2011-es döntése a 2007-es korábbi döntés érveléséhez e kérdésben nem tesz hozzá sokat. Megítélésünk szerint a demokratikus alapértékek tagadásának tilalma nem tekinthető a sajtószabadság aránytalan korlátozásának, mert egyértelműen súlyos magatartást feltételez, és a médián keresztül szükségszerűen felerősödő véleményeket korlátozza. Elfogadható, ha például a Btk.-ban nem szerepel hasonló, a véleményszabadságot korlátozó tiltás, de a mediaszabályozáson keresztül a közvélemény működése ilyen eszközökkel korlátozható.

Az Alkotmánybíróság 165/2011. (XII. 20.) sz., 2011. decemberi határozata alkotmányellenesnek ítélte a 2011. január 1. óta hatályos Smtv.-ben foglalt emberi méltóság védelme sajtótermékekre való alkalmazását, és az alkotmányvétséget a törvény tárgyi hatályának *pro futuro* megsemmisítésével orvosolta. Az Alkotmánybíróság döntése egyetértőleg idézi a testület 2007-es – korábban tárgyalt – határozatát.

Az Alkotmánybíróság az emberi méltóság általános védelmét a médiaszolgáltatásokkal kapcsolatban továbbra is alkotmányosnak tartja. Ennek fő indoka a korábbi alkotmánybírósági gyakorlatban már többször feltűnt médiahatás-teória. A testület határozatában megerősíti korábbi álláspontját, miszerint

„az emberi gondolkodásra, a társadalmi folyamatokra különleges hatással bíró audiovizuális média esetében szükséges és arányos korlátozás az effajta sajátos hatósági fellépés biztosítása. (...) Ez a nézők, hallgatók érdekében biztosított hatósági eljárás a közönségre gyakorolt különösen erős befolyásra tekintettel minősül szükséges és arányos beavatkozásnak. A hatásában ettől eltérő nyomtatott és internetes sajtó esetében azonban ez a fellépési lehetőség – ebben, az emberi jogokra generálisan kiterjedő formában – már aránytalan korlátozásnak minősül” (Indokolás, IV. 2. 2. 2. pont).

Megjegyzendő, hogy a hatáselméletet sokan vitatják, és valóban felvethető, hogy a mai konvergens médiavilágban a televízió és a rádió éles megkülönböztetése a sajtótól a szabályozásban már nem indokolható.¹⁴ Ennek ellenére egyértelmű, hogy a médiafogyasztási adatok ismeretében ma is e két médium a legmeghatározóbb. A különbségtétel indokolatlanságát elfogadva pedig nemcsak a teljes szabályozatlansághoz, hanem a közös minimumszabályozáshoz is el lehet jutni. Az Smtv. azon a koncepción alapult, hogy bizonyos tartalmi kötelezettségek valamennyi médium számára előírhatók (miközben az Mttv.¹⁵ tartalmi előírásai már csak a médiaszolgáltatásokra terjednek ki), és a gyűlöletbeszéd, az alkotmányos rend, a kiskorúak védelme, valamint a reklámszabályok tekintetében az Alkotmánybíróság e megközelítést döntésében alkotmányosnak ismeri el. Miközben a testület elfogadja azon érvelést, amely szerint a médiaszabályozás az alapjogok intézményes védelmén keresztül a közérdeket, és nem a megsértett egyén jogait védi, a sajtó vonatkozásában mégis elegendőnek tartja az alkotmányos megállapításához a hatáselméletet, valamint az egyéni jogokat védő polgári és büntetőjogi eljárások meglétét. Ez kétségtől egy koherens érvelés; igazának megítélése azonban a médiahatás-teória elfogadásán áll vagy bukik.

Álláspontunk szerint a hatáselmélet a médiajog tudományának egyfajta olyan aduja, amely bár-mikor előhúzható, és általa akár egymással ellentétes állítások igaza is alátámasztható. Egyfelől figyelemre méltó, hogy valójában nem tudjuk (mert nem mérhető), hogy a média milyen hatást gyakorol a közönségére. Azon állítás elfogadható, hogy az egykor egyeduralgó rádió, majd a meghatározó szerepet tőle átvevő televízió hatása szükségszerűen csökkent, hiszen a lekérhető médiaszolgáltatások, és különösen az internet megbolygatta a több évtizedes mediapiaci *status quót*. Ráadásul a korábbi monolit állami tévék és rádiók helyett ma már százával érhetők el a különböző csatornák. De attól még, hogy ma nem egyetlen magyar nyelvű televíziós médiaszolgáltatás létezik, hanem akár száz, tehát a korábbi monopolhelyzetben lévő egyetlen veszített a hatásából, még nem következik az, hogy a száz csatorna együttesen csekélyebb hatást ér el, mint a korábbi egy. Feltehetően egyébként igen, hiszen a korábbi nézők egy része biztosan elfordult a televíziótól, de Magyarországon, valamint szerte Európában is megállapítható, hogy még mindig messze a televízió (majd utána a rádió) a legtöbbet ‘fogyasztott’ médium, és csak ezeket követi a print média és az internet. De az mégis nagyon fontos észrevétel, hogy a korábbi szabályozásnak nem az volt az indoka, hogy csak egyetlen szolgál-

¹⁴ L. pl. BAJOMI-LÁZÁR Péter: Manipulál-e a média? *Médiakutató*, 2006. nyár; POLYÁK Gábor – MAJTÉNYI László: A szabadság hazai hagyományának megtagadása – új médiatörvények Magyarországon. *Közjogi Szemle*, 2011/1.

¹⁵ A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény.

rató létezett, tehát attól az egytől 'meg kellett védeni' a közönséget, így az nem fogadható el axiómaként, hogy ha a piac többszereplőssé válik, akkor e védelem már szükségtelen. Ami a leginkább elfogadható az Alkotmánybíróság idevágó érveléséből, az az audiovizuális média speciális módon megjelenő hatásának felemlítése, ami a mozgóképek 'erejéből' fakad. A közvélekedés szerint a mozgóképek jelentősebb hatást gyakorolnak a nézőre, mint bármely más médium a közönségére, és ez speciális szabályozási megoldásokat igényel. (Ezt el tudjuk fogadni, más kérdés, hogy ezzel megkérdőjeleződhet a rádiós és televíziós médiaszolgáltatások egységes szabályozása is, ami nem volt tárgya az AB-döntésnek.)

Továbbá, egy adott platform piacának szétaprózódása nem feltétlenül jelenti a platform jelentőségének csökkenését, a sajátos magyar körülmények pedig még hosszú ideig biztosítják a televízió vezető szerepét. Még egy körülmény érdemes a kiemelésre: a médiavilág ma egészen máshogy működik, mint 20-30 évvel ezelőtt: ma sokkal több impulzus éri az egyes embert, sokkal több helyen és többféle módon juthat hozzá a médiatartalmakhoz, összességében tehát sokkal nagyobb és rava- szabb hatásmechanizmussal is érvényesül a piaci szereplők részéről a fogyasztóikra gyakorolt nyomás. Ebből az is fakadhat (bár mérhetőség hiányában ez csak hipotézis), hogy ma a médiapiac egésze – teljes arzenáljával, tehát tévé, rádió, újság, internet összesen – nagyobb hatást gyakorol a közönségre, mint korábban, amikor az ember otthon kapcsolta be a tévét, a munkahelyén hallgatta a rádiót, és a buszon olvasta az újságot. E hipotézis szerint a médiahatás tehát összességében nem csökkent, sőt jelentősen megnőtt, csak az egyes platformok közötti 'munkamegosztás' változott meg, ám ennek arányai kétségesek. Ami bizonyos: pontos adatok nélkül a hatáselmélet alkalmazása az Alkotmánybíróság részéről is elsősorban egy hipotézis elfogadása, amely – feltételezve azt, hogy az emberi jogok és az emberi méltóság védelme valóban az állam intézményvédelmi kötelezettségéből fakad – nem indokolja kellő alapossággal azt, hogy e kötelezettségeket miért ne lehetne sajtótermékekre nézve is alkotmányosan előírni.

Térjünk vissza az egyéni jog és az intézményes védelem közötti megkülönböztetéshez. A „hatóság (...) egyedi esetben is fellép” szövegrészletből nem következik azon értelmezés, amely szerint a hatóság egyéni jogsérelem alapján eljárhatna; a jogok intézményes védelmében történő fellépés legtöbbször egyedi esetek (konkrét műsorszámok, és nem feltétlenül egy médiaszolgáltató 'szellemisége', 'irányultsága', vagy 'állandó gyakorlata') összefüggésében valósul meg, a hatósági fellépés lehetősége ilyenkor is biztosított.

Az indokolás megállapítja, hogy „indokolt, hogy a hatóság – e jogok intézményes tartalmát érintő körben – (...) a közösség érdekében felléphessen a jogsértővel szemben” (IV. 2. 2. pont). Ebből a 2007-es AB-döntéshez képest már világosabban kirajzolódik az egyéni jogok védelmét el- látó jogágak és a mediaszabályozás szétválasztásának szükségessége.

A döntés meghatározza azt is, hogy az emberi méltóság bármely médiatartalom tekintetében védhető, így bizonyos feltételekkel bármely médiatartalom-szolgáltatás vonatkozásában a sajtószabadság korlátja lehet, ha a szabályozásban nem általános megfogalmazással, hanem konkrét tény- állásként szerepel. Ebből eredően az Smtv. 14. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezés a megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek védelméről a sajtótermékekre alkalmazva is alkotmányos. Az indokolás szerint:

„Az Smtv. 14. § (2) bekezdése ezzel szemben olyan speciális tényállási elemet tartalmaz, amely kellően szűk körű, különösen nyomos közérdeken alapuló médiahatósági fellépést biztosít. A megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő emberekkel való bánásmódot szabályozó rendelkezés – amellett, hogy a személyi- ségi jogvédelmi képesség hiányára vagy korlátozottságára is utal – az emberi jogok megsértésének olyan

eseteit fedi le, amelyek súlyosan veszélyeztethetik az emberi méltóság intézménye tartalmának érvényesülését. A hatósági jogvédelem ezért ebben a körben valamennyi médium esetében arányos korlátozást jelent” (Indokolás, IV. 2. 2. 2. pont).

A testület leszögezi, hogy ezen eset – túl az önrendelkezési jog korlátozott állapotán – azért is indokolja a fellépést, mert súlyosan veszélyeztetheti „az emberi méltóság intézménye tartalmának érvényesülését” – tehát az Alkotmánybíróság szerint a szabályozás célja és indoka az emberi méltóság intézményének pontosabban ‘intézményes tartalmának’, nem pedig az egyéni jognak a védelme. Az indokolás e részéből arra lehet következtetni, hogy az Alkotmánybíróság más hasonlóan konkrét, az emberi méltóságot vitathatatlanul sértő tényállásokat is alkotmányosnak fogadna el, ha azok kétszáz körűek, különösen nyomós közérdeken alapulnak, és a tényállás olyan esetre vonatkozik, ahol a személyiségi jogvédelmi képesség hiányzik vagy korlátozott.

A jogalkotó mindenesetre a jogalkotási kényszerhelyzetben a legegyszerűbb megoldást választotta: az Smtv. 14. § (1) bekezdés 2012. június 19. napjától hatályos új szövege szerint: „a médiaszolgáltatóknak az általa közzétett médiatartalomban tiszteletben kell tartania az emberi méltóságot”. Azaz a szöveg csak a (lineáris és lekérhető) médiaszolgáltatásokra, és csak a képernyőn megjelenő, illetve az éterben hallható tartalomra terjed ki. A jogalkotó törölte továbbá az „emberi jogok” védelmét a 16. §-ból, pontot téve így egy régi, megoldatlan vitára, amely a körül forgott, hogy vajon mely emberi jogok védendők a médiaszabályozás által – az új szöveg értelmében ez csak az Smtv.-ben konkrétan is nevesített jog lehet (mint amilyen az emberi méltóság).

6. Az emberi méltóság védelme a médiaszabályozásban – egy koherens értelmezés

6.1. Intézményes védelem – egyéni jog

A médiaszabályozás európai alapmodellje két alapvető értéken nyugszik: a sajtószabadság biztosításán és a közérdek szükséges védelmén a sajtószabadsággal szemben. A médiaszabályozás által védett egyéni érdekek a médiaszabályozásban tehát a sajtószabadság gyakorlásával és nem annak korlátaival kapcsolatban jelennek meg.

A sajtószabadság elsősorban azért védett érték, mert egy demokratikus társadalom szabad sajtó nélkül nem létezhet; a közösség vitáit csak a médián keresztül, a média közvetítésével lehet lefolytatni. Csak első látásra paradoxon, hogy éppen ezen érdek indokolja a sajtószabadság korlátozását is, hiszen a nyílt vita érdekében a média bizonyos jogszabályi kötelezettségek alanya lehet. A tartalomszabályozásban található pozitív jellegű (tevélegesen magatartást előíró) normák ennek megfelelően jellemzően a demokratikus közvélemény kialakulását (elsősorban a média sokszínűségét) vagy a nemzeti és európai kultúra védelmét szolgálják; előbbire példa a kiegyensúlyozott tájékoztatás szabálya, utóbbira a műsorkvóták előírása.

Rövid kitérőt kell tennünk az Alkotmánybíróság által kidolgozott ‘állami intézményvédelmi kötelezettség’ alapjaihoz. A 64/1991. (XII. 17.) AB határozatban lefektetett elvek szerint az állam emberi jogvédelmi kötelezettsége kettős jellegű: egyfelől védi az egyének (jogalanyok) számára biztosított emberi jogokat, másfelől bizonyos esetekben – és bizonyos emberi jogok vonatkozásában – gondoskodnia kell az emberi jogok érvényesüléséhez szükséges feltételekről (intézményes védelem). Egy adott emberi jog intézményes védelme indoka lehet más emberi jogok korlátozásának is. A véle-

ményszabadság tekintetében például a 30/1992. (V. 26.) AB határozat alapján az államnak nem csupán az a feladata, hogy polgárai számára biztosítsa a szabad véleménynyilvánítást, hanem gondoskodnia kell a demokratikus közvélemény megfelelő működéséről is. Az Alkotmánybíróság 46/2007. (VI. 27.) és 165/2011. (XII. 20.) sz. döntései – különösen az utóbbi – egy olyan értelmezés felé nyitnak kaput, amely alapján az emberi jogok és az emberi méltóság médiaszabályozásbeli védelme is az állam intézményvédelmi kötelezettségéből fakad.

Az emberi jogok, az emberi méltóság védelme a negatív kötelezettségek egyike (tehát tartózkodásra, azaz a jogsértés elkerülésére kötelez), amely – egyes pozitív kötelezettségekhez hasonlóan – e jogok intézményes védelmén keresztül közvetve a demokratikus nyilvánosság megfelelő működését védi, és nem pedig a jogaiban esetlegesen sértett egyént. A sajtószabadság korlátjaként megjelenő szabályok legfőbb indoka ugyanis a néző/hallgató/olvasó (összefoglalóan: a közönség) érdekeinek – neki mint a társadalom tagjának ‘járó’ – védelme; azon közös érdekei, amelyek az emberi jogok általános elismeréséhez és tiszteletéhez kötődnek. Amikor a médiaszabályozás az emberi méltóság megsértését tiltja, ezzel az európai civilizáció egyik alapvetését védelmezi, az egyénnek járó tisztelet, megbecsülés és az egyenlő státus el nem ismerését közvetítő tartalmakat zárja ki a demokratikus nyilvánosságból.

A demokratikus nyilvánosságban érvényesülő szabályokat valamennyi demokratikus állam meghatározza. A nyilvánosságban szereplőknek, a sajtószabadság jogát gyakorlóknak e szabályokra tekintettel kell lenniük, és tartózkodniuk kell az olyan megnyilvánulásokról, az olyan tartalmak közvételéről, amelyek a demokratikus jogállami renddel nem férnek össze, például amelyek az emberek közötti egyenlőséget tagadják, az egyén vele született emberi méltóságát kérdőjelezik vagy sértik meg, hagyják figyelmen kívül. Az emberi méltóság olyan alapérték, amelynek érvényesülése a jogrendszer egészét és a társadalmi élet valamennyi színterét, így a médiát is áthatja. Jóval többről van itt szó, mint a jogaiban sértett egyén személyiségének megvédelmezéséről, mert ezen alapérték tisztelete a társadalmi élet és együttműködés egyik fő fundamentuma. (Az Alkotmánybíróság felfogása alapján ezt a fundamentumot a televízió vagy a rádió műsorai képesek komolyan veszélyeztetni, míg a sajtótermékek nem.)

Az emberi méltóság önálló védelmét a médiaszabályozásban a média speciális funkciói és jellegzetességei is indokolják. A média ugyanis nemcsak ‘felhangosítja’ az egyes véleményeket és közléseket (ezáltal a jogsértő tartalmak is ‘veszedelmesebbé’ válnak), hanem – nehezen felmérhető mértékű – hatást is gyakorol közönségére, azaz alakítja, formálja a társadalmi igényszintet, ízlést, kultúrát. A média szerepe szimbolikus is: a média mint rendszer jelképezi a demokratikus berendezkedést, a társadalmi nyilvánosság legfontosabb terepeként a teljes nyilvánosság működéséről képet ad. A média számára állított korlátok ekképpen maguk is részben szimbolikusak: képet adnak arról, hogy a jogalkotó milyen értékek védelmét tartja kívánatosnak a társadalmi nyilvánosságon belüli viták korlátozatlansága mellett szóló érvekkel szemben is.

Az Alkotmánybíróság gyakorlata ezen értelmezés felé terelik a jogalkalmazást. A 46/2007. (VI. 27.) sz. AB határozat szerint

„[a]z ORTT (...) a közigazgatási eljárás során annak megállapítására jogosult, hogy a műsorszolgáltató az emberi jogok tiszteletben tartásával tevékenykedik-e, és az egyes műsorainak témája, jellege, nézőpontja nem sérti-e az emberi jogokban megjelenő alapvető értéket”.

Ebből következik, hogy ha az Alkotmánybíróság szerint sem az egyéni jogsérelem, hanem a műsorszám „jellege, nézőpontja” alapján állapítható meg az emberi jogok megsértése, akkor többről van szó, mint pusztán egyéni sérelemről, a jogsértéshez ‘megkívánt’ magatartás ahhoz képest súlyosabb.

A 165/2011. (XII. 20.) AB határozat indokolása már egyértelműbb fogódzókat ad az intézményes védelem és az egyéni jogvédelem szétválasztása mellett érvelő értelmezés számára. A döntés korábban már idézett indokolása megállapítja, hogy a hatóság „nem a védett jogok személyhez fűződő oldalának védelmében” lép fel, majd kimondja, hogy a média „rombolást tud végezni az emberi jogok, különösen az emberi méltóság tiszteletének kultúrájában”, tehát e kultúra védelme lehet a médiaszabályozás célja. Ezt követően az indokolás leszögezi, hogy „indokolt, hogy a hatóság – e jogok intézményes tartalmát érintő körben – (...) a közösség érdekében felléphessen a jogsértővel szemben”. Az Smtv. 14. § (2) bekezdésével kapcsolatban pedig úgy vélekedik, hogy a megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévők kiemelt védelme azért indokolt, mert súlyosan veszélyeztetheti „az emberi méltóság intézménye tartalmának érvényesülését” (valamennyi idézet: indokolás IV. 2. 2. pont). Az idézett szövegrészekből egyértelművé válik, hogy az AB szerint a szabályozás célja és indoka a közösség (nem pedig az egyén) érdekében a jogok „intézményes tartalmának” védelme.

Hasonló tartalommal nyilatkozik Majtényi László, az ORTT utolsó elnöke egy hatósági döntéshez [1707/2008. (IX. 17.) sz. ORTT határozat] fűzött különvéleményében. Ebben – az Alkotmánybíróság 2007-es döntése nyomán haladva – a fenti okfejtéssel jelentős mértékben egybevágó értelmezést fejt ki:

„Az Alkotmánybíróság határozata alapján az ORTT hatásköre nem arra terjed ki, hogy a sértett kezdeményezésétől függetlenül vizsgálja a személyiségi jogok sérelmét, hanem arra, hogy fellépjen az olyan műsorszolgáltatói magatartással szemben, amely a személyiséget mint alkotmányosan védett értéket sérti. Az alkotmánybírósági határozattól függetlenül is az önrendelkezési jogot sértené, és a bíróságok hatáskörébe való beavatkozást jelentene, ha az ORTT – hivatalból indult eljárásában – az érintettek megkérdezése nélkül állapítaná meg, hogy a műsorszolgáltató meghatározott személyek meghatározott személyhez fűződő jogait megsértette”.

Egyetlen olyan jogerős bírósági döntés létezik, amely e kérdés megítélésében felülvizsgálati eljárásban másként döntött, mint a médiahatóság. Egy kereskedelmi televízió bulvármagazinjában mutattak be egy pszichiátrián kezelt beteget, megalázó helyzetben, ágyhoz szíjazva, rejtett kamerás felvételen. A hatósági döntés [1825/2008. (X. 1.) ORTT határozat] a beteg személyhez fűződő jogainak (képmásához és az önrendelkezéshez fűződő jogai, ezeken keresztül pedig emberi méltósága) megsértése miatt szankcionálta a médiaszolgáltatót, és bár a megalázó, kiszolgáltatott helyzetű ember bemutatásával az intézményes tartalom is sérülhetett, a döntés egyértelműen az egyéni jogsérelemre hivatkozott. Az ügyet végül eldöntő Legfelsőbb Bíróság azonban ítéletében (Kfv. III.37.554/2010/5.) kimondta, hogy

„[a hatóság] az emberi jogok sérelmét abban a kontextusban vizsgálhatja, hogy az emberi jogokban megjelenő alapvető értékeket az érintett műsor témája, jellege, nézőpontja sérti-e. Bár az önrendelkezési szabadsághoz való jog része az emberi méltósághoz való jognak, az a kérdés, hogy műsorban szereplő személy képmásához való joga, vagy más személyiségi joga azáltal, hogy azok közléséhez nem járult hozzá sérült-e, a polgári jog terrénúrára tartozó kérdés. Ahogy az a Ptk. 75. § (3) bekezdéséből kitűnik, a személyhez fűződő jogok megsérthetők úgy is, hogy az érintett ahhoz hozzájárult, abban az esetben, ha az társadalmi érdeket sért vagy veszélyeztet. Amikor az Rttv. által védett érdek, a Magyar Köztársaság – elsősorban alapvető emberi jogokban megnyilvánuló – alkotmányos rendjének tiszteletben tartása érdekében az alperesi hatóságnak joga van fellépni, az vizsgálendő, hogy az érintett személy hozzájárulásától független sérül-e vagy veszélyeztetett-e az Rttv. által védett társadalmi érdek. Amennyiben ez a védett érdek nem sérül, de sérül az érintett személy személyhez fűződő jogai, az emberi méltósága azáltal, hogy hozzájárul-

lása nélkül történt az érintett műsor sugárzása, akkor az olyan körülmény, mely jogsérelem nem a műsor nézők felé közvetítése miatt áll elő, hanem egy olyan a műsor témáján, jellegén, nézőpontján kívülálló tényeken alapul – melyről a műsort nézőknek rendszerint tudomása sincs –, amely önrendelkezési jogot megsértő személyiségi jogi jogsérelem, ugyancsak a sértett személy önrendelkezési jogába tartozóan érvényesíthető polgári bíróság előtt. Ebből következik, hogy az önrendelkezési jog megsértésével előálló jogsérelem önmagában nem ad alapot a médiahatóságnak – az Rttv. 3. §-ának (2) bekezdése alapján az Alkotmány 54. § (1) bekezdésére hivatkozással – történő fellépésre, noha ez a körülmény az Rttv. által védett érdek sérelme esetén a szankció kiszabása során értékelhető lehet.”

E döntésével a Legfelsőbb Bíróság meghatározta a jogalkalmazás számára az emberi jogok – emberi méltóság médiaszabályozásbeli védelmének megfelelő értelmezését. Sajnos a döntést követő bírói gyakorlat nem volt kellőképpen következetes e tekintetben (de erről majd később).

Az Smtv. által meghatározott negatív kötelezettségek – így az emberi méltóság védelme is – tehát a médián keresztül lefolytatott viták olyan alapvető ‘játékszabályait’ állítják fel, amelyek tiszteletben tartása a vita lefolytatásának előfeltétele. A közönségnek ugyanakkor érdeke valamennyi álláspont, így az erőteljes, olykor felháborító, sértő vagy zavaró vélemények megismerése is, a közönséget e közlésektől megfosztani – pusztán eme jellegükre hivatkozva – nem lehet, azaz a sajtószabadságot és a nyílt közvitát az emberi méltóság sérelmére hivatkozva megfelelően nyomós indok alapján, arányosan, megfelelően szűk körben lehet csak korlátozni.

6.2. Az önrendelkezési jog – jogágak szétválasztása

A médiaszabályozás nem korlátozhatja az egyéni önrendelkezési jogot, és így a médiahatóság nem léphet fel mások – egyéni – jogainak védelmében, függetlenül attól, hogy az érintett maga fellépett-e avagy sem azok érdekében más, rendelkezésére álló fórumokon. A médiaszabályozás az olyan ügyek megítélésekor, amelyek egyéni jog sérelmére is alkalmas tényállások nyomán indultak, tekintettel van az egyéb (büntető- vagy polgári bírósági) eljárások megindításának lehetőségére, a jogalkalmazónak (a médiahatóságnak és a bíróságnak) pedig el kell határolnia a médiaszabályozást ezen egyéb eljárásoktól.

A büntetőjog elsődleges célja az állam büntetőhatalmával elrettenteni polgárait a bűncselekmények jövőbeni elkövetésétől, míg a polgári jog célja jogsérelem esetén a sérelmet szenvedett jogalany számára megfelelő orvoslást (például kártérítést) adni – ez indokolja például a személyiség védelmére irányuló eljárások párhuzamos megtartását. Ugyanakkor az egyént védő harmadik (médiahatósági) eljárás lehetőségének megteremtése mellett nem hozhatók fel hasonló erejű érvek. A médiaszabályozás ugyanis nem a médiában megtámadott egyént, hanem – az emberi jogok és az emberi méltóság intézményes védelmén keresztül – a közönséget védi.

A médiaszabályozás alapjainak tudományos igényű feldolgozása és az 1996 óta alakuló jogalkalmazási gyakorlat mindeddig adós maradt annak világos meghatározásával, hogy mi a szerepe, célja az emberi jogok (emberi méltóság) védelmének a médiaszabályozás rendszerén belül. A médiahatóság korábbi döntéseit rendre hatályában fenntartó bírósági döntések jobbra megelégedtek annak kimondásával, hogy míg a Ptk. és a Btk. a jogaiban sérült egyén számára biztosít védelmet, a médiaszabályozás közigazgatási szempontból, a médiaszolgáltató jogszerű működésének szempontjából felügyeli az érintett rendelkezések érvényesülését. Ennek az evidenciának a leszögezése azonban még nem visz közelebb ahhoz, hogy megindokoljuk azt, mit keresnek látszólag egyéni jogok a közérdeket védő médiaszabályozásban. E problémára a válasz a jogágak (jogterületek) precíz

jogalkalmazásbéli elválasztása lehet, ez pedig csak úgy lehetséges, ha abból indulunk ki, hogy a médiaszabályozás mást véd, mint a polgári vagy a büntetőjog. Ugyanazon kifejezés használata (emberi méltóság) a különféle törvényekben tehát nem ugyanazt a jogalkotói szándékot jelzi, tekintettel a médiaszabályozás azon jellegzetességére, hogy nem az egyén jogait védi, hanem az emberi méltóság intézményes védelmét valósítja meg, és így határozza meg a demokratikus nyilvánosság egyik szabályát (korlátját). Ez egy olyan változatos jelentéssel bír, „anyagjog”-jellegű jogi koncepció esetében, mint amilyen az emberi méltóság, nem okoz a jogrendszeren belül koherencia- vagy fogalmi zavart. Azonban, ha elmulasztjuk ezt az elválasztást, visszatérünk az 1996 óta folytatott vitákhoz,¹⁶ és a médiahatóságot mint a szabály első számú alkalmazóját abba a szerepbe kényszerítjük, hogy emberi (személyiségi) jogi sérelmeket ítéljen meg, aminek korábbi gyakorlata alapján nem tud megnyugtató módon eleget tenni, hiszen nem állnak rendelkezésére azok a bizonyítási eszközök és lehetőségek, amelyek a polgári és büntetőbíróóságok számára. A hatóság ebben az esetben kénytelen lenne a jogalkalmazás által más jogágakban kialakított értelmezést átültetni a médiaszabályozás területére (pl. a jó hírnév vagy a személyes adatok védelme körében), ezzel biztosíthatná valamenynyire a jogrendszer koherenciáját. (Megjegyezzük, hogy korábban ezt nem tette meg, tehát a kifejezeten egyéni jogsérelem nyomán megállapított emberi jogi jogsértések alátámasztottsága meg lehetőségesen kérdőjeles volt; tekintettel azonban a kevés számú ügyre, igazi felfordulást ez a mulasztás nem okozott.)

A fentieknek megfelelően az emberi méltóság médiaszabályozásban meghatározott védelme alkotmányosan indokolható, és összeférhet a jogrendszer más területeivel, feltéve, ha a védelem indokainak elválasztása lehetséges a többi jogág, jogterület jogvédelmi rendszere mögött álló indokoktól, illetve az Smtv. 14. § (2) bekezdésben meghatározott konkrét, médiaszabályozásbeli kötelezettségnek ezen elválasztásnak megfelelő értelmezést tudunk adni.

7. A joggyakorlat

7.1. Általános áttekintés

Mindaddig egyetlen esetben állapította meg a médiahatóság az alkotmányos rendet védő szabály megsértését. A 2233/2006. (X. 11.) sz. ORTT határozatban a hatóság a 2006. szeptember 18-ai, Budapest, Szabadság téri eseményekről történt tudósítások miatt szankcionálta a Hír Televíziót. A hatóság kifogásolta, hogy a műsorvezető többször értelmezte forradalomként a kialakult helyzetet (a Magyar Televízió székháza ellen intézett támadást), és számos esetben az '56-os szabadságharcra vont párhuzamot, illetve több alkalommal kritika nélkül fogadott olyan értesüléseket, melyek alátámasztották azon vélekedést, miszerint a rendőrség indokolatlan módon alkalmaz erőszakot a tüntetőkkel szemben, valamint hogy a karhatalmi erőket terheli felelősség az atrocitásokért. A testület álláspontja szerint az olyan műsorszolgáltatói magatartás, amely az események hatására megfigyelhető arról, hogy demonstrációknak, tüntetéseknek mi a törvényes kerete, a köztörvényes bűncselekmények elkövetését forradalomként aposztrofálja, nem tartja tiszteletben az alkotmányos rendet.

¹⁶ L. pl. NAGY Krisztina – TIMÁR János: Az alkotmányos rend, az emberi jogok és más alapértékek megjelenése a médiatörvényben. Gondolatok és megjegyzések az állami szervek szerepéről. *Infokommunikáció és Jog*, 2006/5. 169–173.

A bíróságok ezzel szemben (jogerősen a Fővárosi Ítéldrőbla 4.Kf.27.283/2007/4. sz. ítélete) megállapították, hogy a műsorszolgáltató nem sértette meg az alkotmányos rend tiszteletére vonatkozó kötelezettséget, mert nem vonta kétségbe az alkotmányos alapjogok létét és érvényre juttatásukat biztosító intézményeket, nem kérdőjelezte meg a parlamentáris demokrácia működésének rendező elveit, intézményeit. Az állam aktuális működésével kapcsolatos esetleges kritika megfogalmazása és az a tény, hogy e kritikának a műsorszolgáltató teret adott, nem eredményezi azt, hogy kétségbe vonná a sajtószabadság szükségességét, a jogállamiság létét, vagy akár a végrehajtó hatalom rendfenntartó erőinek fellépési lehetőségét.

Az ORTT korábbi gyakorlatában több olyan döntés született, amely – ellentmondva korábbi okfejtésünknek – konkrét személyeket ért jogsérelem esetében, az intézményes védelem szükségére tekintet nélkül állapította meg az Rttv. 3. § (2) bekezdés megsértését. Ilyen döntésnek tekinthető például a 2089/2005. (X. 13.) sz. ORTT határozat, amelynek tényállása szerint a műsorszámában Pártai Luciát szexuális tárgyú viccelődés középpontjába helyezték, vagy például azon eset, amikor Szili Katalinnal, az Országgyűlés korábbi elnökével kapcsolatosan sértő tartalmú sms-üzenet jelent meg a műsorszámában [1254/2009. (VI. 17.) sz. ORTT határozat], illetőleg Lendvai Ildikó politikus szexuális tárgyú lealacsonyítva hozták méltatlan helyzetbe [583/2008. (III. 26.) sz. ORTT határozat]. De nemcsak közszereplőkkel, hanem magánszemélyekkel kapcsolatban is születtek hasonló döntések [pl. 847/2000. (X. 27.) sz. ORTT határozat, 411/2007. (II. 21.) sz. ORTT határozat, 2719/2007. (XII. 6.) sz. ORTT határozat], azok jó hírneve, becsülete, magántitka, képmáshoz, illetve személyes adatok védelméhez való joga megsértésére alapozva. Az 1129/2009. (V. 28.) sz. ORTT határozat egy ótágú vörös csillagot és sarló-kalapácsot (tehát önkényuralmi jelképet) viselő vendég Mónika show-beli szereplését követően állapította meg az emberi méltóság megsértését. A határozat a Btk. vonatkozó, az önkényuralmi jelképek használatát tiltó rendelkezésének alkotmányossági vizsgálatát elvégző 14/2000. (V. 12.) AB határozat indokolását vette alapul, amely az önkényuralmi jelképek használatát az emberi méltóság megsértésének tekintette. Véleményünk szerint a büntetőjogi kategória médiaszabályozáson belüli értelmezése nem indokolt, mivel nem veszi figyelembe a büntetőjog és a médiaszabályozás elválasztásának szempontját (a hatóság a médiaszolgáltató marasztalása helyett tehetett volna feljelentést a vendég ellen); ráadásul anélkül szankcionált, hogy a büntetőjogi tényállás megvalósulása bebizonyosodott volna.

Álláspontunk szerint kellő súlyú érvekkel nem támasztható alá a korábbi gyakorlat azon része, amely szerint a hatóság kizárólag egyéni, konkrét személyeket ért sérelmek esetében – a jogok intézményes tartalmának sérelme nélkül – az emberi jogok, illetve az emberi méltóság megsértését állapította meg. Az egyes jogalanyokat ért jogsérelmek elbírálása nem választja el a médiahatósági eljárást az egyéni jogvédelemre nyitva álló más lehetőségektől, nem a közönség, hanem a közlés által esetlegesen sértett egyén érdekét veszi figyelembe az elbíráláskor. Bár a bíróságok a felülvizsgálati eljárásban utóbbi értelmezést egyetlen alkalommal sem vitatták, és az Alkotmánybíróság döntéséből sem olvasható ki egyértelműen annak alkotmányellenessége, tehát a médiahatóságnak elvben lehetősége volna az emberi jogok védelmére abban az esetben is, ha kifejezetten egyetlen személy (vagy legálábbis személyek azonosítható köre) szenved jogaiban sérelmet, és az intézményes tartalom nem is sérül; a szabály átgondolt, arányos és a sajtószabadságot tiszteletben tartó értelmezése mégis a korlátozott alkalmazás felé tereli a médiahatóságot.

Az emberi méltóság intézményes védelmének ugyanakkor komoly médiahatósági gyakorlata létezik (még akkor is, ha koncepcionálisan kifejtve ez a megközelítés csak ritkán jelent meg a határozatokban). Az ORTT több esetben is megállapította az emberi méltóság megsértését akkor, amikor például valaki szerződésben lemondott bírósági igényérvényesítési jogáról (így a konkrét helyzetben nem rendelkezett igényérvényesítési joggal), a kiskorúak sérelme esetében (ahol az autonóm igény-

érvényesítés eleve korlátozott), illetve a kiszolgáltatott helyzetben lévők emberi méltóságának megsértése esetén (ahol ésszerűen szintén nem merül fel az önrendelkezési jog gyakorlásának érdemi lehetősége).

Álláspontunk szerint az emberi méltóság intézményes védelme érdekében történő fellépésnek tekinthetők azon esetek, amelyek során egyes médiaszolgáltatók kiszolgáltatott, magatehetetlen helyzetben mutatnak be betegeket, vagy balesetek, bűncselekmények áldozatait [pl. 2637/2006. (XI. 29.) sz. ORTT határozat, amely ügyben az augusztus 20-i tűzijáték során súlyosan megsérült áldozatokat mutatott be a médiaszolgáltató]; ez a tényállás immáron külön kiemelve szerepel az Smtv.-ben.

Hasonlóképpen jelenhet meg az intézményes védelem a kiskorúak megfelelő testi, lelki fejlődésének védelme esetén. A kiskorúak védelme, személyiségük zavartalan kiteljesedése közös társadalmi cél és érdek, éppen ezért bizonyos esetekben indokolt lehet az ő esetükben közérdekű jogérvényesítéssel élni, azaz a méltóság intézményes védelme szükséges lehet. Erre szolgálhat példaként azon korábbi ügy, amely során a médiaszolgáltató a híradóban egy kalocsai fiú társai által történt megalázását mutatta be [952/2009. (IV. 29.) sz. ORTT határozat], illetve a „tótújfalui gyilkosság” néven elhíresült eset is [736/2003. (V. 29.) sz. ORTT határozat]. Ezen esetekben a hatósági fellépést indokoltan tartjuk, de nem azért, mert az 'helyettesíti' az elvben meglévő, de a valóságban korlátozott egyéni jogérvényesítést, hanem azért, mert e tényállásokban felfedezhető az intézményes tartalom sérelme. Az e tényállásokban szereplő jogsértések ugyanis alapvető társadalmi normákat és érdekeket – közösségi szolidaritás, kiskorúak egészséges fejlődése – hagynak figyelmen kívül, illetve sértenek.

Szintén alkalmasak az emberi méltóság megsértésére azon műsorszámok, amelyek koncepciójuknál, jellegüknél fogva figyelmen kívül hagyják a méltóság tiszteletét, arra épülnek, hogy megkérdőjelezzék a méltóság alapvető értékét, az emberi személyiség 'érinthetetlenségét'. Az egyik kereskedelmi televízióban 2001-ben „A riporter Frei Tamás” c. műsor ajánlójában az alábbi hangzott el: „Legyenek részesei egy kockázatos kalandnak. Tartsanak Frei Tamással Moszkvába! Béreljék fel vele együtt azt a bérnyílást, aki egymillió dollárért még a magyar miniszterelnököt is megölné!” A 665/2001. (V. 16.) sz. ORTT határozat megállapította az emberi méltóság megsértését, de nem azért, mert a miniszterelnök személyéhez fűződő jogai sérültek, hanem mert a műsorszám üzenete „alkalmas volt arra, hogy veszélyérzetet gerjesszen azáltal, hogy egy pénzért megvehető személy minden korlátot átlépve, pusztán anyagi haszon reményében kövessen el emberélet kioltását eredményező erőszakos cselekményt. A nézőkben heves indulatokat ébresztő, felszólító módon, elhangzott közlésnek az emberi méltóságot sértő formában való kinyilatkoztatása elfogadhatatlan.”

„Az igazság ára” című műsorszámmal kapcsolatban indult eljárás fontos mérföldkő a médiahatóság jogalkalmazási gyakorlatában, mert egy új értelmezési szabályt vezetett be. Az ügyben az ORTT megállapította a jogsértést, mert a műsorszám azt sugallta, hogy az emberi személyiségnek nincsen érintetetlen tartománya, az emberi méltóság anyagi érdekből nyilvánossá, bárki számára hozzáférhetővé tehető [748/2008. (IV. 29.) sz. ORTT határozat].

„Az igazság ára” ügy nyomvonalán haladt tovább az új médiahatóság, a Médiatanács is. Egy valóság-show („Alekosz feleséget keres”) miatt 2011-es döntésével azért szankcionálta a testület az egyik nagy kereskedelmi médiaszolgáltatót, mert az érintett műsorszámokban a szereplők „tárgyasításával”, női mivoltukban való megalázásával, megtévesztéssel és a magánszférájuk nyilvánossá tételével, valamint annak sugalmazásával, hogy az emberi személyiségnek nincsen érintetetlen tartománya és az emberi méltóság sérthetetlenségéről anyagi érdekből le lehet mondani, megvalósult az emberi méltóság sérelme [1044/2011. (VII. 19.) sz. határozat]. A hatóság szerint a jogsértés tényén nem változtat a szereplők beleegyezése, illetve az sem, hogy beleegyezésük miatt milyen módon vált korlátozottá számukra a személyiségvédelemhez fűződő jogi eszközök használata.

Az emberi méltóság sérelmének tekinthető még azon médiatartalom, amely az emberi méltóság minden egyén, illetve társadalmi csoport tekintetében érvényesülő egyenlőségét, korlátozhatatlanságát, visszavonhatatlanságát kérdőjelezi meg. A Médiatanács 2011-es döntései alapján jogsértő a roma kisebbséggel szemben megfogalmazott olyan sértő vélemény, amely figyelmen kívül hagyja a mindenkit egyenlően megillető emberi méltóság értékét [828/2011. (VI. 22.) sz. határozat, 1153/2011. (IX. 1.) sz. határozat]. (Megjegyzendő, hogy e tartalmak egyidejűleg kimeríthetik az Smtv. 17. §-ban foglalt „gyűlöletkeltés” vagy „kirekesztés” tényállásait is, az elhatárolás pedig nehéz lehet.)

A következőkben táblázatos formában áttekintjük valamennyi olyan – az emberi jogok megsértése nyomán indult – médiahatósági ügyet, amelyben a testület érdemi hatósági döntést hozott.

1. táblázat:

Az ORTT hatósági határozatai az „emberi jogok” megsértése tárgyában

Hatósági határozat	Jogerős bírósági ítélet	Az ügy rövid leírása	A határozat szerint sérült jog
242/1999. (V. 27.)	LB. Kf.IV.38.474/2000/3. helybenhagyta	Hollán Ernő utcai gyilkosságról készült riport	személyiségi jog – képmás (kiszolgáltatott helyzet)
776/2000. (X. 4.)	Föv. Ít. 2.Kf.27.041/2005/5. megváltoztatta	Nógrádi Zsolt vallomása (olajszőkítés)	személyiségi jog – jó hírnév
846/2000. (X. 27.)	–	Árpád hídnál történt tömeges gázolásról, verekedésről készült riport	személyiségi jog – képmás (kiszolgáltatott helyzet)
847/2000. (X. 27.)	–	Szerelemföltésből elkövetett emberöléssel kapcsolatos riport	személyes adat
665/2001. (V. 16.)	Föv. Ít. 2.Kf.27.614/2006/4. helybenhagyta	Frei Tamás, bérgyilkos felbérése a miniszterelnök megölésére	jogsértő 'nézőpont'
113/2002. (I. 10.)	Föv. Ít. 4.K.27.307/2005/4. hatályon kívül helyezte	Bár c. műsor szereplőivel kötött szerződések	sérelmes tartalmú szerződés
736/2003. (V. 29.), 737/2003. (V.29.), 738/2003. (V. 29.)	L B. Kfv.IV.37.466/2006/4. helybenhagyta	Tótújfalui gyilkosság	személyiségi jog – jó hírnév, becsület, a kiskorúak zavartalan fejlődéséhez fűződő érdek sérelme

Hatósági határozat	Jogerős bírósági ítélet	Az ügy rövid leírása	A határozat szerint sértült jog
1293/2004. (IX. 22.)	–	Tudósítás egy közúti baleset helyszínéről	személyiségi jog – képmás (kiszolgáltatott helyzet)
478/2005. (III. 17.)	LB. Kfv.IV.37.348/2008/4. helybenhagyta	Fajtalankodás c. riport	személyiségi jog – képmás, a kiskorúak zavartalan fejlődéséhez fűződő érdek sérelme
697/2005. (IV. 20.) új eljárásban: 411/2007. (II. 21.)	Föv. Ít. 4.Kf.27.298/2006/7. hatályon kívül helyezte Föv. Ít. 4.Kf.27.034/2008/4. helybenhagyta	Mónika show c. műsor szereplőivel megkötött szerződések	sérelemes tartalmú szerződés (1. döntés) személyiségi jog – jó hírnév (2. döntés)
2089/2005. (X. 13.)	Föv. Ít. 2.Kf.27.066/2007/4. helybenhagyta	Pártai Lucia- eset	személyiségi jog – becsület
2470/2005. (XI. 30.) – a jogsértés hiányának megállapítása	–	Mónika show c. műsor szereplőivel megkötött szerződések	sérelemes tartalmú szerződés személyiségi jog – jó hírnév, becsület
2637/2006. (XI. 29.)	–	Augusztus 20-i tűzijáték sérültjeinek bemutatása	személyiségi jog – képmás (kiszolgáltatott helyzet)
2638/2006. (XI. 29.)	–	Tudósítás egy közúti baleset helyszínéről	személyiségi jog – képmás (kiszolgáltatott helyzet)
2719/2007. (XII. 6.)	Föv. Ít. 3.Kf.27.391/2009/8. hatályon kívül helyezte	Panaszokról egy korábbi újságcikk bevágása a műsorba	személyiségi jog – képmás
2845/2007. (XII. 12.)	Föv. Ít. 3.Kf.27.559/2008/5. helybenhagyta	Hajléktalanokról szóló riport a Fókusz c. műsorban	egyenlő méltóság
583/2008. (III. 26.)	–	Lendvai Ildikó- eset	személyiségi jog – becsület
748/2008. (IV. 28.)	LB. Kfv.III.37.915/2009/6. helybenhagyta	Az igazság ára	jogsértő 'nézőpont'

Hatósági határozat	Jogerős bírósági ítélet	Az ügy rövid leírása	A határozat szerint sértült jog
1510/2008. (VIII. 27.)	Föv. Bír.19.K.34.189/ 2008/6. helybenhagyta	Oknyomozó újságírás	személyiségi jog – titok sérelme
1511/2008. (VIII. 27.)	Föv. Ít. 4.Kf.27.425/2009/6. hatályon kívül helyezte	Oknyomozó újságírás	személyiségi jog – titok és képmás séreleme
1707/2008. (IX. 17.)	Föv. Bír.20.K.30.532/ 2009/5. helybenhagyta	Dávid Ibolya	személyiségi jog – becsület
1825/2008. (X. 1.)	LB. Kfv.III.37.554/2010/5. hatályon kívül helyezte	Pszichiátrián kezelt beteg	személyiségi jog – képmás (kiszolgáltatott helyzet)
12/2009. (I. 7.)	–	A nagy lehetőség	egyenlő méltóság
952/2009. (IV. 29.)	Föv. Ít. 2.Kf.27.376/2010/9. helybenhagyta	Kalocsai fiú megalázása	személyiségi jog – képmás (a kiskorúak zavartalan fejlődéséhez fűződő érdek séreleme)
1129/2009. (V. 28.)	–	Sarló-kalapács és ötágú vörös csillag a Mónika show-ban	önkényuralmi jelkép
1254/2009. (VI. 17.)	LB. Kfv.IV.37.171/2011/4. helybenhagyta	Szili Katalin	személyiségi jog – becsület
294/2010. (II. 17.)	–	Rejtett kamerás felvétel Joshi Bharat műsorában	egyenlő méltóság

Valamennyi ügy áttekintése után bizonyos általános következtetések levonására nyílik lehetőség. A 2011 előtti jogalkalmazási gyakorlat meglehetősen inkoherens, és legtöbbször nélkülözi a megfelelő elméleti megalapozást, illetve ennek kifejtését a döntések indokolásában (ideértve mind a hatósági, mind a bírósági döntéseket). Egyes döntések indokolása akkor is sántít olykor, ha egyébként maga a döntés helyesnek tekinthető.

Ennek ellenére a korábbi gyakorlatban számos használható, sőt az új szabályozás alapján végzett jogalkalmazás számára iránymutató eleme is van. Az eltelt évek például napfényre hozták azon lehetséges jogsértéseket, amelyek a médiában elképzelhetőek, és megfelelnek az Alkotmánybíróság gyakorlatából és a médiaszabályozás elméleti megalapozásából egyaránt következő, az intézményes alapjogvédelmet előtérbe helyező jogalkalmazói megközelítésnek.

Figyelemre méltó, hogy az ORT T egyetlen olyan hatósági határozatot hozott, amelyben elutasította az emberi jogok megsértésének megállapítását. Ennek csak részben oka az, hogy minden ‘gyanús’ tartalmat később jogsértőnek is ítélte, a másik ok az, hogy többségi támogatás hiányában

vagy 'szétszavazás' esetén a hatóság a jogsértés tényének, illetve annak hiányának megállapítása nélkül, túlnyomórészt érdemi indokolást nélkülöző végzésekkel zárta le az eljárásokat. Ez a 'kényszer-megoldás' pedig elsősorban a testület szavazási-döntéshozatali rendjéből következett.

2. táblázat:

A Médiatanács hatósági határozatai az „emberi méltóság” megsértése tárgyában

Hatósági határozat	Bírósági ítélet	Az ügy rövid leírása	A határozat szerinti sérült jog
721/2010. (XII. 8.)	Fővárosi Törvényszék 16.K.30.265/2011/7. első fokon helybenhagyta	Mentálisan sérült szereplő bemutatása, magánéletének kitergetése Joshi Bharat műsorában	megalázó helyzetben lévő emberek bemutatása
399/2011. (III. 23.) – nem állapít meg jogsértést	–	„Bumeráng” – betelefonáló sértegetése	személyiségi jog – becsület
828/2011. (VI. 22.)	–	Falu TV Arló karácsonyi műsora	egyenlő méltóság
1044/2011. (VII. 19.)	–	Alekosz feleséget keres c. műsor	jogsértő 'nézőpont'
1153/2011. (IX. 1.)	–	Világpanoráma – „cigányságterrorizmus”	egyenlő méltóság
417/2012. (II. 29.)	–	Tények Reggel, Mokka – meggyilkolt nő gyermekeivel készített riport	a kiskorúak zavartalan fejlődéséhez fűződő érdek sérelme
722/2012. (IV. 18.)	–	Tények – molesztált gyermekkel készített riport	a kiskorúak zavartalan fejlődéséhez fűződő érdek sérelme
907/2012. (V. 16.)	–	Riasztás – gyermekkorúak ellen elkövetett szexuális zaklatás témája kapcsán egy kislánnyal készített riport	a kiskorúak zavartalan fejlődéséhez fűződő érdek sérelme

A Médiatanács esetében azért nem várható nagyszámú, a jogsértés megállapítását mellőző hatósági határozat, mert a szabályozás megfelelő értelmezése által elkerülhető a hatósági eljárás megindítása is. A táblázatban szereplő ügyeken felül a Médiatanács több végzést, illetve – hatósági határozatnak nem minősülő – határozatot hozott. E végzések a kérelemre hivatalból elindult eljárások

megszüntetéséről, a határozatok pedig – kérelem hiányában, bejelentés esetén – az eljárás ‘meg nem indításáról’ rendelkeztek, azzal az indokolással, hogy személyhez fűződő jogok megsértése esetén – és az intézményes védelem szükségességének hiányában – a hatóságnak nincsen hatásköre az ügy eldöntésére.

Megjegyzendő, hogy a hatósági határozatot hatályon kívül helyező vagy megváltoztató bírósági döntések közül mindössze egyetlen olyan volt [a 1825/2008. (X. 1.) sz. ORTT határozatot hatályon kívül helyező, már említett Kfv.III.37.554/2010/5. sz. legfelsőbb bírósági döntés], amely emberi jog megsértésével kapcsolatos ügyben a jogsértés bekövetkeztének vagy be nem következtekének a mérlegelése során jutott eltérő döntésre, mint a hatóság. Az összes többi ügyben vagy eljárási hiba történt (a bizonyítás elégtelensége), vagy a hatáskör hiánya miatt volt jogszabálysértő az ORTT határozata (amiatt, mert a hatóság a médiaszolgáltató és az adott műsorszámában szereplő személy közötti szerződés tartalmát ítélte jogsértőnek, miközben csak a műsorszám jogszerűségét vizsgálhatta volna).

„Emberi jogok” alatt az ORTT számos alap- és személyiségi jogot értett, ezeknek ráadásul nem mindegyike szerepelt az Alkotmányban, tehát emberi jogként nehezebben azonosítható. A gyakorlatban felmerült, megsértett jogok listája a következő: emberi méltóság, jó hírnév, becsület, képmás, magántitok, személyes adatok védelme. A korábbi okfejtésünk alapján világos, hogy megítélésünk szerint ezek nem mindegyike alkalmas arra, hogy ‘bebocsájtást nyerjen’ a mediaszabályozásba, azaz, hogy a közérdek szempontjából értelmezett, intézményes emberi jogi sérelem rajtuk keresztül megállapítható legyen. (E kérdés az Smtv. 2012. júniusi módosításával – az „emberi jogok” védelmének megszűnésével – elvesztette aktualitását.)

A megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévők sérelmes bemutatása ugyan legtöbbször értelemszerűen együtt jár a képmáshoz való jog megsértésével, de ez egyáltalán nem szükségszerű. Az intézményes védelem szükségességét ugyanis olyan ábrázolás is indokolhatja (ezáltal a demokratikus nyilvánosság szabályait olyan ábrázolás is sértheti), amely alapján az egyén nem felismerhető, de amely az emberi méltóságot mégis sérti. Azonban tekintettel arra, hogy az Smtv.-ben ez a kérdés önálló tényállásban rendezésre került, innentől nem vitatható, hogy az efféle tartalom közzététele tilos.

A jó hírnév, becsület, magántitok, személyes adatok védelme megítélésünk szerint a polgári és a büntetőjogra tartozik, a mediaszabályozásnak csak akkor ‘lehet velük dolga’, ha az adott médiatartalom az emberi méltóság alapértékét veszélyezteti, vagy a sérelmes magatartás annyira intenzív, hogy az emberi jogok „intézményes oldalát”, azok létét és érvényesülését vonja kétségbe, kérdőjelezi meg. Az „emberi jogok” általános védelme sokkal inkább kapcsolódhatott volna az „alkotmányos rend” (a 2007-es AB határozatban kifejtett értelmű) védelméhez, és így inkább az alapjogok rendszere fenntartásának egyfajta általános biztosítékeként, mintsem egyes jogok konkrét sérelmét követően megengedett hatósági fellépési lehetőségként lett volna értelmezendő.

Mindebből az is következik, hogy a tapasztalatok szerint a gyakorlatban rendszeresen az emberi méltóság védelme merül fel, így a sajtószabadság mindennapi megvalósulásának szempontjából érdemi jelentősége e szabálynak van.

A joggyakorlat alapján az ezt sértő egyes médiatartalmak részben tipizálhatók. Ilyen esetnek tekinthető:

- a kiszolgáltatott, magatehetetlen, megalázó helyzetben lévők – pl. balesetek, bűncselekmények áldozatainak – explicit, felismerhető, sértő ábrázolása (esetükben az egyéni jogérvényesítés is eleve korlátozott, az ilyen helyzetben lévők bemutatása pedig a társadalmi együttélés szabályait is sérti),
- a kiskorúak olyan, emberi méltóságot sértő bemutatása, amely szükségessé teszi az intézményes védelmet; az egyéni jogérvényesítés esetükben is korlátozott, a kiskorúak megfelelő sze-

mélyiségfejlődése pedig szintén közös társadalmi érdek, azt ezt veszélyeztető tartalmakkal szemben indokolható a fellépés [megjegyzendő, hogy az Smtv. 2012. június 19-étől hatályos 19. § (4a) bekezdése ezen esetet kiegészítve, közvetlenül a médiatartalomban sérelmes módon szerepeltetett kiskorú személy érdekében fogalmaz meg tiltást; a módosítás jól kivethetően arra irányult, hogy az ilyen tartalmak a 165/2011. (XII. 20.) AB határozat nyomán szükségessé vált módosítások ellenére, a sajtótermékekben se maradjanak médiajogi következmény nélkül],

- egyes személyek, társadalmi csoportok másokhoz képesti másodrendűként való kezelése, egyenlő emberi méltóságuk, személyhez fűződő jogaik létének megkérdőjelezése (ezen esetek és az Smtv. 17. § (2) bekezdését – a kirekesztés tilalmát – megvalósító tényállások elhatárolása nehéz jogalkalmazói feladat lehet),
- ha egy médiaszolgáltatás tartalma azt sugallja, hogy az emberi személyiségnek nincsen érintetetlen tartománya, az emberi élet pénzért elvehető, az emberi méltóság anyagi érdekből nyilvánossá, bárki számára hozzáférhetővé tehető.

7.2. „Az igazság ára” ügy

A már említett 748/2008. (IV. 29.) ORTT határozat szélesebb – szakmai – nyilvánosságot kapott, tekintettel arra, hogy egy újfajta értelmezést vezetett be az emberi méltóság (emberi jogok) sérelmének hatóság általi értelmezésébe; érdemes tehát az ügyet alaposabban is szemügyre venni.

„Az igazság ára” c. műsorszám egy vetélkedő volt, amelynek stúdiófelvétele előtt az egyes versenyzők részt vettek egy poligráfós hazugságvizsgálaton, különböző (részben ártalmatlan, részben kínosan személyes) kérdésekre válaszolva. Amikor később a felvétel során e kérdések egy részét újból feltették nekik, a válasz elhangzása után azonnal kiderült, hogy a hazugságvizsgáló gép korábban igaznak vagy hamisnak fogadta-e el a választ.

A 2008. március 5-i műsorszám hatósági ellenőrzése többek között a következőket állapította meg:

„... az első fordulóban feltett kérdések még kevésbé kellemetlenek a játékosok számára, ez esetben leginkább a hölgy külsejére, esetleg hipotetikus szituációkra vonatkoztak („Reggelente tükörbe tud nézni smink nélkül? Jobban szereti, ha az eszét és nem a dekoltázsát dicsérik? Hajlandó lenne kannibalizmusra az életben maradáért?”). A fenti kérdések – álláspontunk szerint – hozzájárulhattak ahhoz, hogy a játékos személyiségének mindinkább azon oldala kerülhessen előtérbe, amelyhez megfelelően illeszthető – a nyereség összegének növekedésével egyre kínosabbá váló – a főképp a szexualitás témája köré szerveződő kérdéscsoport, amely a reklámmegszakítás után következett. Megjegyzendő, hogy a szegmenset záró képsorok már előrevetítették a játékos kudarcát, a nézők tanúi lehettek az összeomlásának. Láthatták, amint a zokogó játékos a barátjának kikísérik (22:20:24), továbbá hallhatták, amint az egyikük odaszól az operatőrnek: „Ne vegye már fel!” (22:20:28).

A műsor második szegmensében – többek között – a következő kérdésekre kellett a játékosnak választ adnia:

- (22:30:01) „Undorodott már saját magától? A válasz: igen.
- (22:31:56) Szilikonmelle van? A válasz: igen.
- (22:34:38) Le is fekszik a zenészekkel? A válasz: igen.
- (22:35:31) Szeretkezett már egyszerre több férfival? A válasz: igen.”

Miután elérte az egymillió forintos határt, a műsorvezető feltette a játékosnak a kérdést: szeretne-e több pénzt. A versenyző igennel felelt. A műsorvezető a játékos elbizonytalanodását látva úgy ítélte meg, hogy a játékszabályokat a kamerák előtt sem árt nyomatékosítani.

(22:37:26)

Játékos: „Én már nem hiszem, hogy vannak ennél zavarba ejtőbb kérdések. Bár engem nehéz zavarba hozni. Én nem a kérdésektől tartok ...”

Műsorvezető: „Az a kérdés, hogy hazudott-e a vizsgálaton?”

Játékos: „Nem, de ezek emocionális kérdések és nem feltétlenül eldöntendőek, és ráadásul nem mind ...”

Műsorvezető: „De van egy eredmény, ami objektív.”

Játékos: „Egyértelmű.”

Műsorvezető: „Tehát, ezt ...” *(int a kezével, hogy ez nem kérdőjelezhető meg)*

Játékos: „Egyértelmű, persze! Csak nehéz, ezekre válaszolni nehéz, nem kiértékelni, nyilván. Nekem eldönteni, hogy akkor ...”

Műsorvezető: „Ettől lehet ennyi pénzt nyerni. Ugye tudja, hogy elveszítheti ezt az egymillió forintot, ha egyszer is nem igaz a válasza?”

Játékos: „Igen.”

A 16. kérdés ismét a játékos szexuális szokásait firtatta, ám ezúttal a műsorvezető többet szeretett volna megtudni.

(22:39:26)

„Körözték ki már szex közben? A válasz: igen.”

Játékos: „Ne nézzen rám ilyen kérdően! Mire kíváncsi, nem akarok technikai részleteket...”

Műsorvezető: „Magyarán mindenre...”

Játékos: „Azt sejtem. De ha jól sejtem, ez egy korhatáros műsor. Nem mennék bele, nem tudok mit mondani. Ilyen vagyok.”

Műsorvezető: „Van nyoma?”

Játékos: „Nem, a tetoválásom” (...) – *ezután a játékos tetoválásának jelentésére terelődik a szó, amely Almodovar egyik filmjének (Kötözz meg és ölelj!) a címét rejti.*

A 17., egyben az utolsó kérdés:

(22:40:59)

„Fizettek Önnek valaha a szexért? A válasz: nem. A válasz hamis” – *hangzott a verdikt. A játékos nem akarta elhinni, s a barátok is hitetlenkedtek a háttérben.*

Játékos: „Ez nem lehet, ti is tudjátok, hogy nem lehet.” *A barátaihoz fordul.*

Játékos hozzátartozója: „Ez marhaság!”

Játékos: „Nem.”

Műsorvezető: „A poligráf ezt mutatta ki.”

Játékos: „Tudom, tudom, hogy nem kérdőjelezhetem meg, csak valószínű, hogy önmagában ez annyira kínos kérdés, hogy az ember már a hallatán, ugye ideges, hogy egyáltalán miért feltételezi a kérdésfeltevő ezt a kérdést?”

Műsorvezető: „..., sajnos 16 kérdésig jutottál, nagyon sajnálom, de nagyon köszönöm, hogy itt voltál.”

A versenyző még egy darabig tanácstalanul állt a színpad szélén, nem akarta elhinni, hogy valóban így ért véget a játék. A barátja intett, majd szólt neki, hogy menjen le a színpadról, mire ő elhagyta a színteret. A következő képen már a barátja karjában zokogó játékost láthattuk, amint barátja átölelve próbálta megnyugtatni az összetört lányt. A kamera folyamatosan követte a versenyzőt, tanúi lehettünk, amint barátnői odamentek és kikísérték a zokogó társukat.

A nézők alig ocsúdhattak fel az első játékos drámai összeomlásának részleteiből, s már jött is a második versenyző, akinek az elkövetkező percekben az előzőeknél – a közönség nagy derültsége közepette – nem kevésbé kínos kérdésekkel kellett szembenéznie...

Határozatának indokolásában az ORTT megállapította, a vetélkedő azt az üzenetet

„közvetíti, hogy az emberi személyiségnek nincsen integráns, érinthetetlen tartománya, az ember átlát-szóvá alázható. A műsorban résztvevők a magánélet legbensőbb körének feltárására pénznyeremény el-érése érdekében vállalkoznak, így a műsor azt az üzenetet hordozza, hogy a magánszféra és az emberi méltóság nem sérthetetlen, anyagi érdekből nyilvánossá tehető, konzumálható.”

A határozat rendelkező része a televíziós médiaszolgáltató műsorszolgáltatási jogosultságát 30 percre felfüggesztette.

Ez az értelmezés megfelel az egyéni jogok és az intézményes védelem szükségszerű szétválasztá-sának, és újabb értelmet ad az emberi méltóság 'absztrakt' (tehát az egyéni jogsérelemtől elválasztha-tó, sőt elválasztandó) értelmezésének. Az intézményes védelem szükségessége az ilyen üzenetet köz-vertítő tartalmakkal kapcsolatban megállapítható, mert ezen műsorszámok az emberi méltóság alapvető értékét kérdőjelezzik meg, ezáltal közvetve a demokratikus jogállami rendet is támadják.

Polyák Gábor bírálta „Az igazság ára” ügyben hozott ORTT határozatot felülvizsgáló és hatá-lyában fenntartó LB-döntést (Kfv. III.37.915/2009/6.).¹⁷ Bírálatainak fő eleme szerint a Legfelsőbb Bíróság a műsorszámokban szereplő egyén személyiségi jogainak megsértésével kapcsolta össze a mé-diaszabályozásbeli emberi méltóság védelmet, azaz azért állapította meg a médiaszolgáltató jogsérté-sét, mert személyiségi jogi sérelem történt, így a bírósági döntés összekeveri az egyéni jogvédelmet a közösségi szempontú méltóság-védelemmel.

A bíróság valóban részletesen elemzi azt, hogy történt-e elkerülhetetlen személyiségi jogi sére-lem a műsorszámokban. E körben az indokolás leszögezi, hogy

„...a »játék« lényege éppen az, hogy a játékos az adott situációban mérlegeli – a kérdés feltételekor – hogy kíván-e arra válaszolni. Ez a döntés foglalja magában a magántitok nyilvánosságra hozására vonatko-zó valódi hozzájárulását is. Ha igazat mond, akkor azzal hozzájárulását adja, ha viszont nem tárja fel ma-gántitkát, akkor a korábban általánosságban adott hozzájárulás sem tekinthető megadottnak, hiszen azt a játékos visszavonta. Ebből következik, hogy amikor a műsorvezető közlése szerint a válasz nem igaz, ak-kor két eset lehetséges. A játékos valóban nem mondott igazat, és ebben az esetben a valódi információ nyilvánosságra hozása már a játékos akarata ellenére történik meg, megsértve az információs önrendelke-zési jogát, vagy a poligráf tévedett. Ez utóbbi esetben valótlán információt közöl a műsor a nézőkkel az adott személyről, amely legbensőbb magántitkokról lévén szó, a jóhírnévhez való jog sérelmét jelenti. Ezekben az esetekben tehát logikailag kizárható az, hogy a jóhírnévhez való jog ne sérüljön.”

Bár igaz, hogy a bíróság jelentős bizonyító erőt tulajdonít az általa elkerülhetetlennek ítélt sze-mélyiségi jogi sérelemnek, ez a gondolat nem új, mert hasonló tartalommal szerepel az ORTT hatá-rozat indokolásában is. A releváns részletek a következők:

¹⁷ POLYÁK Gábor: A Legfelsőbb Bíróság ítélete Az igazság ára című televíziós műsorszámról. *Jogesetek Magyarázata*, 2011/2.

„A műsor azt az elvárás támogatásáért szembe, hogy – a megnyerhető pénzügyi cserében – testi és lelki valójuk előre meghatározatlan legbensőbb részét tegyék hozzáférhetővé a nyilvánosság számára. A játékosok, a kérdés-felelet sorozat előrehaladtával, mivel a kérdések egyre bensőbb titkokra irányulnak, mintegy csúszós lejtőre kerülve önrendelkezési joguk végső maradványát is elveszítik. A műsor résztvevői olyan helyzetbe kerülhetnek, amelyben különleges személyes adataik feletti ellenőrzésük megszűnik, akár még a válasz esetleges megtagadása esetén is (hiszen, miközben pénzért vállalták előzetesen az önfeladást, még a nagy összeget veszni hagyó válaszmegtagadást is a kérdésben megfogalmazott állítás beismerésének fogja tekinteni a néző), ez pedig a személyiség teljes feladása előtti menekülési utakat elzárja. Ez önmagában is összeegyeztethetetlen az emberi méltóság, a magánélet tisztelgésének mindenre kiterjedő kötelezettségével. Mindezek alapján a Testület megállapította, hogy Az igazság ára c. műsorszám egészének (jelen esetben mindkét vizsgált adás) jellege, nézőpontja súlyosan sérti a magán-szféra sérthetlenségét, az információs önrendelkezés és az emberi méltóság feltétlen tisztelgésének az Alkotmány 54. §-ában és 59. §-ában meghatározott alkotmányos követelményeit, ezáltal pedig az Rttv. 3. § (2) bekezdésének rendelkezését.”

Polyák Gáborral ellentétben úgy vélem, hogy logikai úton mind az ORTT, mind a bíróság érvelése elfogadható, és a „legbensőbb titkok”, ezáltal az emberi méltóság részére a műsorszámban valóban nem volt „menekülési út”. Vagy felfedik legbensőbb titkaikat, vagy megpróbálják titokban tartani azokat, de utóbbi esetben a hazugságvizsgáló gép fogja közvetve mégis felfedni őket. A hatósági és a bírósági döntés egyetértett abban, hogy a műsorszám elkerülhetetlen volt a személyiségi jogok sérelme.

Ezen túlmenően abban is vitatkoznék a szerzővel, miszerint a Legfelsőbb Bíróság döntéséből következik, hogy csak a személyiségi jogok tényleges megsértése esetén állapítható meg a médiaszabályozás alapján az emberi méltóság megsértése (és fordítva: ha nincsen megsérült személyiségi jog, nem sérülhet az ‘absztrakt’ emberi méltóság sem), tehát az egyéni jogok és az ‘absztrakt’ jogvédelem nem választható el egymástól.

A Legfelsőbb Bíróság döntése értelmezésében nem kizárólag, sőt nem elsősorban ezen alapult. A méltóságsértést a bíróság szerint – azonosan a hatósági határozat megállapításával – is a műsorszám ‘üzenete’ valósította meg. A Legfelsőbb Bíróság döntésének indokolása egyetértőleg idézi fel az Alkotmánybíróság 2007-es döntését és a felperes médiaszolgáltató arra hivatkozó nyilatkozatát, amely szerint (idézet a Legfelsőbb Bíróság döntéséből):

„[az emberi jogok, emberi méltóság megsértésének vizsgálata] ...nem az egyes joganyagokat ért egyedi jog-sérelmek vizsgálatát jelenti, hanem annak vizsgálatát, hogy a műsor témája, jellege, nézőpontja sérti-e az emberi jogokban megjelenő alapvető értékeket. (...) A Legfelsőbb Bíróság elfogadva az Alkotmánybíróság és ekként a felperes kiindulópontját, megállapította, hogy az alperes [a hatóság] határozata nem egyéni jogsérelmekre, hanem a műsor témája, jellege, nézőpontja alapján állapította meg az Rttv. 3. § (2) bekezdés első tagmondatának sérelmét”.

Álláspontunk szerint a médiaszabályozásbeli méltóságsértés megállapításához nem feltétlenül szükséges az egyéni (személyiségi) jogok sérelmének bekövetkezése.¹⁸ Ugyanakkor fontos körülmény

¹⁸ A Médiahatóság 721/2010. (XII. 8.) sz. határozata ezt egyértelműen meg is fogalmazza: „a személyhez fűződő jogokat ért konkrét jogsérelmek és az Rttv. 3. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezés megsértésének vizsgálatára indított médiahatósági eljárások egymástól elkülönülnek, azaz e rendelkezés megsértése akkor is megállapítható, ha személyhez fűződő jogok

lehet a jogsértés megállapításánál az, ha egy műsorszámban az egyéni jogsérelem elkerülhetetlen. Ebből ugyanis alapos okkal lehet gyanakodni a méltóságsértés bekövetkezéire is. A szükségszerű egyéni jogsérelem tehát utalhat arra, hogy a médiaszabályozásbeli méltóságsértés bekövetkezett, de utóbbi megállapításának általános értelemben semmiképpen nem feltétele. Ezen értelmezést elfogadva tehát nincs ellentmondás a szabály megfelelő értelmezése és „Az igazság ára”-val kapcsolatos döntések indokolásai között.

Az ügygel kapcsolatban Majtényi László kiemelte: „kiderült (...), hogy van helyes és értelmes alkalmazási tartománya a vitatható törvénynek és az ezt ugyancsak vitatható tartalommal értelmező alkotmánybírói magyarázatnak”.¹⁹

7.3. A Cohn-Bendit- és a Lomnici-ügyek

A Magyar Televízió m1 csatornáján 2011. április 1. napján sugárzott Híradó című műsorszám egyik szegmensében az Európai Zöld Párt képviselője, Daniel Cohn-Bendit által Magyarország készülő alkotmányával kapcsolatosan tartott sajtótájékoztatójáról készült összeállítás volt látható. Az összeállításból úgy tűnt, hogy Cohn-Bendit az öt korábban ért pedofiiliavádra irányuló kérdés megválaszolására elől megfutamodott. A Médiatanács az emberi méltóság vélemezett megsértése tekintetében – az erre irányuló nézői panasz ellenére – nem indított hatósági eljárást. A Duna Televízióban 2011. december 3-án, valamint ugyanezen a napon a Magyar Televízió m1 csatornáján közzétett Híradó című műsorszámok egyik szegmenségben Lomnici Zoltán, a Legfelsőbb Bíróság volt elnöke kitakart arccal szerepelt, ezáltal a néző nem szerzett tudomást arról, hogy részt vett azon az eseményen, amelyről a beszámoló szólt. A Médiatanács az emberi méltóság megsértése miatt ezúttal sem indított hatósági eljárást.

A Cohn-Bendit-ügyben hozott döntést élesen kritizálta Majtényi László,²⁰ amelyre e sorok szerzője blogbejegyzésben reagált.²¹ Amint azt a jelen tanulmány mottójával választott komment is jelzi, az emberi méltóság védelmének kérdésében nincsen közmegegyezés, de a viták hevesége talán inkább a nagy indulatokat keltett konkrét ügynek, mintsem az általa felvetett jogi kérdésnek szólt.

A Cohn-Bendit- és a Lomnici-ügyekben az emberi méltóság intézményes sérelme a hatósági döntés alapján nem valósult meg. Általánosságban állítható, hogy a valótlan beszámolók egy-egy fontos eseményről rombolják a média tekintélyébe vetett hitet, és különösen a közszolgálati média *éthos*át, valamint korlátozzák a nézők megfelelő tájékozódáshoz való jogát, továbbá felvetik az érintett egyének személyhez fűződő jogainak sérelmét, de önmagukban még nem sértik a médiaszabályozás által védett emberi méltóságot. A néző tájékozódáshoz való jogát ugyan sérti, ha a képernyőn nem azt látja, ami valójában történt, de a műsorszám e körülmény által befolyásolt ‘üzenete’ nem feltétlenül közvetít olyan tartalmat, amely a méltóságsértés súlyát elérné.

A Cohn-Bendit-ügy egy kiemelt közéleti (politikai) vita kontextusában zajlott, amely eleve más jogalkalmazói megközelítést követel meg, mint azon tartalmak megítélése, amelyek az emberi

sérelmével kapcsolatban bíróság előtt – bármely okból (pl. érintetti hozzájárulás a műsorszám sugárzásához, keresetindítás hiánya) – nincs per, illetve akkor is, ha bíróság jogerősen a személyhez fűződő jog megsértésének hiányát állapította meg.”

¹⁹ MAJTÉNYI László: Az ORTT szabadságjog-védelmi szerepe. *Fundamentum*, 2010/2. 105.

²⁰ MAJTÉNYI László: A tudatlanság hatalom. <http://mertek.posttr.hu/a-tudatlansag-hatalom>

²¹ KOLTAY András: „A tudatlanság hatalom” – de a tudás nem bizonyosan az. http://mediatanacs.blog.hu/2012/01/30/a_tudatlansag_hatalom_de_a_tudas_nem_bizonyosan_az

méltóság kultúráját rombolják. Politikai vitákban ugyanis eleve szélesebb a sajtószabadság érvényesülési köre. Politikai vélemények esetében (jelen ügyben egy sajtótájékoztató megvágása is annak minőségül) az Smtv. 14. § alkalmazása csak nagyon szűk körben képzelhető el.

A Lomnici-ügy ellenben más típusú kérdéseket vetett fel. A volt főbíró ugyanis politikai értelemben egyértelműen neutrális közszereplő, így a bemutatott felvételeken való felismerhetetlenné tétele mögött a politikai vagy közéleti tartalmú véleménynyilvánítás szándékát nem fedezhetjük fel. (A felröppent hírek szerint személyes okok álltak a kitakarás hátterében. A manipuláció otromba kivitelezését látván ugyanakkor felmerült a provokáció gyanúja is, de mindkét ‘pletyka’ bizonyítatlan maradt.) Lomnici volt főbíró úrnak tehát azért sérülhetett a jó hírnevéhez való joga, mert a közönség nem kapott – közvetett – tájékoztatást egy nyilvános eseményen való részvételéről. A botrány kirobbanását követően pedig emiatt olyan látszat keletkezett, mintha ő a közéletben egyfajta *persona non grata* lenne, aki nem méltó arra, hogy a televízióban szerepeljen. (Árnyalja ezt a képet az, hogy az inkriminált riport előtt és után is számos alkalommal volt a közszolgálati médiumok vendége, tehát egyszeri kitakarása mögött nehéz tendenciát felfedezni. A jogsértés azonban egyszeri magatartással is megvalósulhat. Mégis fontos kiemelni azt, hogy a kitakarás által a ‘vélemények piacán’ szerzett haszon nemigen látható, azaz a társadalmi nyilvánosságot ez a szerkesztői lépés csak kismértékben befolyásolhatta ellentétben az ügy nyomán megfogalmazott éles hangú kritikákkal.)

Természetesen a hamisítás még a fokozottan védett politikai véleménynyilvánítás során is megengedhetetlen. Mindenképpen felmerülhetett e két esetben az érintettek jó hírnevének vagy becsületének sérelme, de az emberi méltóság megsértéséhez – kiváltképp a fent elemzett, ‘intézményes’ értelemben – a hatóság döntése szerint ezeknél súlyosabb magatartás szükséges. Ami bizonyos, hogy ha elfogadnánk azt, hogy az emberi méltóság megsértéséhez elegendő bármely, belőle fakadó emberi vagy személyiségi jog sérelme, akkor jelentősen devalválnánk magát az emberi méltóság jogi koncepcióját.

Persze, nem lenne elképzelhetetlen olyan súlyú egyéni jogsérelem, amely már a méltóság intézményes védelmének szükségességét veti fel. A jogsértő tartalom ebben az esetben ‘elválik’ a konkrét sérelmet szenvedettek körétől, és az emberi méltóság tiszteletében (az Alkotmánybíróság 2011-es döntése szerint: kultúrájában) okozna sérelmet. Egy, a médiában közzétett valótlan állítás (történelem akár képi eszközökkel) azonban nem vezet okvetlenül a méltóság sérelméhez.

Megjegyzendő, hogy a médiaszabályozás alapján több lehetőség is maradt az ilyen esetekben való fellépésre: a közmédiumok tulajdonosaként működő Közszolgálati Közalapítvány az Mttv. 90. § (1) bekezdés *a*) pontja alapján ellenőrizheti a közszolgálati médiaszolgáltatás céljainak (köztük a megfelelő tájékoztatásnak) megvalósulását, a Közszolgálati Testület az Mttv. 97. § (7) bekezdése alapján felügyeli a közszolgálati érvényesülését, a Médiatanács pedig az Mttv. 90. § (1) bekezdés *b*) pontja alapján a Közalapítvány kezdeményezésére a közszolgálati célok elérését súlyosan sértő vagy veszélyeztető magatartás esetén járhat el.

8. Összegzés

Az emberi méltóság médiaszabályozásbeli védelme nem teljességgel lezárt kérdés. Jelen tanulmányban felvázolt értelmezés – az alkotmánybírói, bírósági és hatósági gyakorlaton alapulva – egy koherens, a sajtószabadságot és az egyes jogterületek szétválasztásának szempontját egyaránt tiszteletben tartó tartalmat kíván adni az érintett rendelkezésnek. Az emberi méltóság korunk divatos jogi koncepciója, gyakori hivatkozási alap, de számos elemében még kidolgozásra vár. A megfelelő értel-

mezés igényét nagyban felerősíti a profitorientált média tartalmainak sokszor az emberi méltóság alapvetését tagadó vagy negligáló jellege. Amint a hatóság döntéseiből, illetve azok fogadtatásából is kiviláglik, a politikai kérdések összefüggésében vagy azok kontextusában közzétett tartalmak e kérdés fényében való jogi megítélése is ellentmondásos. E problémákra ugyan a jogi szabályozás vagy a jogalkalmazás kétségkívül nem képes maradéktalanul megnyugtató és hatékony választ adni, mindenesetre jelentős mértékben hozzájárulhat azok feloldásához.
